

Kanısalsal Bağdaşırcılık Ve İnanç Etiği

Sharon Ryan

Çev: Süleyman Aydın*

1. Giriş

Pek çok insan, derin konular hakkında düşünür ve neye inanması gerektiğini merak eder. Çoğu kişi, rasyonel inançlara sahip olma konusuyla ilgilenir ve sorumluluk hisseder. Düşünceli bir anında birisi, pişmanlık duygusu içinde, “kararıma bu kadar aceleci bir şekilde ulaşmamalıydım” diyebilir. Bazen, birisi diğere, “ona inanmaman gerekirdi! Dünyada ne var sanıyordun?” diyecektir. Sıradan düşünme, konuşma ve davranma şeklimizden hükmederek, çoğumuz, “S’nin p’ye inanması gerekir” şeklindeki cümlelerin doğrudan gerçek önermeler ifade etmek için kullanılabileceğini düşünür. Yani, çoğu kimse, inanacağımız şeyle ilgili epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuza inanır.

Ben, hem neye inanacağımız ve hem de araştırmalarımızı ne şekilde yöneteceğimizle ilgili olarak epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuza inanıyorum. Aslında, her iki yükümlülük türünün, sahip olduğumuz en önemli yükümlülükler arasında olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar bu makalede bu iddiayı savunmayacaksam da, tüm diğer yükümlülüklerin, güç ve önemlerinin çoğunu, temel epistemik yükümlülüklerden aldıklarını düşünüyorum. Hakkında yazmaya değer çok sayıda ilginç epistemik yükümlülük türü vardır. Bu çalışmada yalnızca bir türünü inceleyeceğim. Odaklandığım şey, yalnızca, belirli bir zamanda, neye inanacağımızla (ya da, daha doğru olarak, belirli bir önermeye karşı hangi kanısalsal tutuma sahip olacağımızla ilgili) epistemik yükümlülüklerle sahip olup olmadığımız konusu olacaktır. Nasıl kanıt toplayacağımız ya da bilimsel araştırmaları ne şekilde yürüteceğimizle ilgili epistemik yükümlülüklerle sahip olup olmadığımız konusunu ele almayacağım. Bu noktadan itibaren, ‘epistemik yükümlülük’ ifadesini, üzerinde düşünülen bir önermeye doğru hangi kanısalsal tu-

* *Philosophical Studies* 114: 47–79, 2003. Çevirisi yapılan makaleye aşağıdaki linkten ulaşılabilir: <http://www.springerlink.com/content/j824321213406j62/?p=9af173422a974915b52ef59960846e9a&pi=4>

** Dr., İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Ana Bilim Dalı Arş. Gör.

tumu benimseyeceğimizle ilgili epistemik yükümlülüğü kastetmek üzere kullanacağım.

Bu tür epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz fikrine karşı çıkan en tanınmış argüman, Karşıt-İstençlilik Argümanıdır (AVA). Ben, AVA'nın kusurlu¹ olduğunu savunacağım. AVA, doğru şeyi yapmak gerekir görüşüne veya özgür irade tartışmasında bağdaşırıcı sezgilere bağlılık duyan birisi için bir cazibeye sahip değildir. Sanırım, doğru olanı yapmak gerekir fikri ve bağdaşırıcı sezgilere bağlılık, çoğu kimse açısından çekici olduğu için, pek çok insan, epistemik gerekçeleme düzgüseldir ve epistemik yükümlülüklerle sahibiz şeklindeki, şu anda demode olmuş, fakat sezgisel olarak akla yatkın olan fikri sürdürmeye devam edebilir.

2. Epistemik Yükümlülüklerle Yöneltilen Karşıt-İstençlilik İtirazı

Her ne kadar bazı çağdaş bilgi kuramcıları inanılacak şeyle ilgili epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuza inansa da, pek çok diğer çağdaş bilgi kuramcı, inanılacak şeyle ilgili epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz görüşünü reddeder. Bu reddediş, tipik olarak, (1) epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz fikrinin, (2) epistemik deontoloji görüşünün ve (3) içselcilik (internalism) anlayışının çürütülmesi olarak ortaya atılır. Epistemik deontoloji, epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz görüşünü gerektirir, fakat epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz görüşü, epistemik deontolojiyi gerektirmez. Epistemik deontoloji, başka eyler arasında, inanmamız gereken şeye inanmamaktan ötürü meşru bir şekilde azarlanabileceğimizi, küçümsenebileceğimizi ve suçlanabileceğimizi; inanmamız gereken şeye inanmaktan ötürü ise meşru olarak övülebileceğimizi veya bunun gibi şeyler hak edeceğimizi içeren bir görüştür.² Epistemik yükümlülükleri savunan birinin, bu diğer görüşlere bağ-

¹ Karşıt-İstençlilik Argümanı (AVA)'nın kusurlu olduğu çıkarımı, ayrıca şu düşünürler tarafından da savunulmuştur: Richard Feldman, Carl Ginet, Matthias Steup ve Bruce Russell. Bkz. Feldman, 'Voluntary Belief and Epistemic Evaluation', in Matthias Steup, *Knowledge, Truth, and Duty* (New York: Oxford University Press, 2001), 77-92, 'Epistemic Obligations', *Philosophical Perspectives* 2 (1988), 235-256, ve 'The Ethics of Belief', *Philosophy and Phenomenological Research* 60 (2000). Bkz. Ginet, 'Deciding to Believe', in Steup, *Knowledge, Truth, and Duty* (New York: Oxford University Press, 2001), 63-76. Bkz. Steup, 'Doxastic Voluntarism and Epistemic Deontology', *Acta Analytica*, 15 (2000), 25-56. Bkz. Steup'da, Russell, 'Epistemic and Moral Duty', 34-48.

² William Alston, AVA'nın bir versiyonunu, 'The Deontological Conception of Epistemic Justification', *Philosophical Perspectives* 2 (1988) adlı çalışmasında epistemik deontolojizme karşı kullanmaktadır ve Alvin

lı olması gerekmez. AVA'nın, deontoloji ve içselciliği alt etmede başarılı olup olmadığı bu makalede tespit edilemeyecek kadar geniş bir konudur.³ Bu makalede, AVA'nın, epistemik olarak bazı önermelere inanmamız, diğer bazalarına inanmamamız ve diğer önermeler için ise yargıda bulunmayı askıya almamız gerekir görüşünü başarılı bir şekilde çürütüp çürütmediğiyle ilgileneceğim. Bu tür epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz görüşüne yöneltilen merkezi itiraz, AVA'nın şu ya da bu yorumu şeklinde gelmektedir.⁴

Argümanın standart yorumu şu şekildedir:

Karşıt-İstençlilik Argümanı

1. *Şayet epistemik yükümlülüklerle sahipsek, o halde kanusal tutumların bazen bizim istençli kontrolümüz altında olmaları gerekir.*

2. *Kanusal tutumlar asla bizim istençli kontrolümüz altında değildirler.*

Dolayısıyla,

3. *Herhangi bir epistemik yükümlülüğe sahip değiliz (1), (2)*

Şayet, Karşıt-İstençlilik Delili (AVA) sağlamsa, bu durumda herhangi bir epistemik yükümlülüğe sahip değiliz. Yaygın ifadelerimizin pek çoğu yanlıştır; birinin farklı şekilde inanması *gerekirdi* ya da birinin bir önermeye inanması *gerekir* demek asla doğru değildir. İnsanlar bu tür ifadeleri, kelimelerin kastettiği gerçek anlamda, çok sık kullandıkları için, bu argüman, çok önemli ve sarsıcı bir sonuca sahiptir. “Osman’ın, birinin kendisini aramakta olduğuna (epistemik olarak) inanması gerekir” dediğimiz zaman, yanlışı olan bir şey söylediğimizi kavramak zordur. Tek başına bu temel üzerinde bile, AVA’yı reddetmek birine çekici gelebilir. Bununla birlikte, şayet öncüller üzerinde gerçekten düşünürseniz, başlangıçta oldukça akla yatkındırlar. Karşıt-İstençlilik Argümanı, mükem-

Plantinga, *Warrant: The Current Debate* (New York: Oxford University Press, 1993) adlı kitabında bu argümanın başka bir versiyonunu savunmaktadır.

³ Zikrettiğim gibi, sanırım, deontolojizm, epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz fikrini gerektirir. Bu nedenle, şayet AVA, epistemik yükümlülüklerle sahip olmadığımızı gösterirse, bu durumda epistemik deontolojinin yanlışı olduğunu göstermiş olur. İçselciliğin (internalism), epistemik yükümlülüklerle sahip olduğumuz fikrini gerektirdiğini sanmıyorum. Alston ve Plantinga açık bir şekilde içselciliğin epistemik yükümlülükler gerektirdiğine inanmaktadırlar. İçselciliğin bağımsız oluşuyla ilgili iddiamı başka bir makalede savunmaktayım. Bu makalede söylediğim hiçbir şey, bu iddia üzerine dayanmamaktadır.

⁴ Bkz. William Alston, ‘The Deontological Conception of Epistemic Justification’, *Philosophical Perspectives* 2 (1988), 258–259.

mel felsefi bir sorun ortaya koymaktadır. Şöyle ki, sezgisel olarak akla yatkın iki öncül, bir çıkarım olarak, meşru bir şekilde, sezgisel olarak akla yatkın bir önermenin yanlışlığını gerekli kılmaktadır. Bir şeyler esnemek zorundadır ve vazgeçtiğiniz şey ne olursa olsun, şöyle ya da böyle sezgilere ters gelecek bir görüşe saplanmış durumda kalırsınız. Öncül (1)'in arkasındaki mantık, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir şeklindeki meşhur Kantçı hükmün bir yorumudur.

Bu ilkenin bir yorumu aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

(OC1): *Eğer S kişisi, t zamanında bir A yapma yükümlülüğüne sahipse, bu durumda S, t'de istençli olarak A yapacak güçtedir.*

'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikri çok tanındır. Bazı yasalarda yansıtılır. Andrea Yeates duruşmasıyla ilgili bazı tartışmalarda gündeme geldi. Yeates, beş çocuğunu banyo küvetinde boğarak öldüren Teksas'lı kadındır. Bu, eşcinsellerin haklarına dair bazı çağdaş tartışmalarda kullanılan bir ilkedir. Bazı eşcinseller, ayrımcı politikalarla cinsel tercihin bir seçim olmadığını belirterek mücadele ederler. Şayet cinsel tercih, bir tercih değilse, bir eşcinsel olmaktan ötürü birisinin ayrımcılık görmemesi ve cezalandırılmaması gerekir. Bu durum günlük yaşamda sürekli olarak gündeme gelmektedir. Eğer eşiniz, kaçırılmış olduğu için (ya da üzerinde sizi arayacak cep telefonu yokken umulmadık bir trafikte takılıp kaldığı için) akşam yemeği randevusuna gelmediyse, hayal kırıklığına uğrayabilirsiniz, fakat öyle gözüküyor ki makul bir şekilde ona kızgın olamazsınız, randevuya gelmediği için onu sorumlu tutamazsınız. Yükümlülükler, onları gerçekleştirme gücüne sahip olmayı gerektirir. Bu fikri epistemolojiye genişletecek olursak şöyle bir sonuç ortaya çıkar: şayet birisi istençli olarak bir önermeye karşı belli bir kanısal tutumu benimsemeye güç yetiremiyorsa, o kanısal tutuma sahip olmaya zorlanamaz.

Öncül (2), önermelere karşı sahip olduğumuz kanısal tutumlar üzerinde uygun kontrol türünden yoksun olduğumuz görüşüyle desteklenmektedir. Öncül (2)' de ifade edilen görüşü destekleme doğrultusunda, William Alston şöyle der: " inancın genellikle, ya da belki de her zaman, doğrudan istençli kontrol altında olduğundan kuşku duymak için güçlü nedenler vardır. Önce, deneyim sayesinde-yani, algı, öz-bilinç, tanıklık ve bu veriler üzerindeki basit akıl yürütme sayesinde, kendim ve kendimle ilgili dünya hakkında elde ettiğim inançları

düşünün. Caddenin aşağısına doğru bir arabanın geldiğini gördüğümde, buna istediğim gibi inanma ya da inanmama gücüne sahip değilim".⁵ Tüm karelerin yuvarlak olduğuna inanmayı deneyin. Yapamıyorsunuz, değil mi? Gayet iyi biliyorsunuz. Ya da, teke tek bir oyunda, Kobe Bryant'ı kolayca yenebileceğinizi düşünün. Kobe'yi yenebileceğinizi arzulayabilirsiniz ve bunun doğru olduğuna inanmayı isteyebilirsiniz, fakat gerçek bir şekilde ona inanmayı başaramazsınız. Belki Tanrı'ya inanmıyorsunuz, fakat Tanrı'ya inanmanın sizi daha mutlu edeceğini düşünüyorsunuz. Sadece öyle yapmaya karar vererek, söz konusu inancı elde edemeyeceksiniz. Böylece, bir yükümlülüğe sahip olmak için belli bir özgürlük türüne ihtiyaç duyduğumuz için ve kanısal tutumlarımız üzerinde o özgürlük türünden yoksun olduğumuz için, AVA, önermelere doğru sahip olduğumuz kanısal tutumlarımızla ilgili olarak epistemik yükümlülüklerle sahip olmadığımız sonucuna ulaşmaktadır. Her ne kadar AVA ilginç ise de, öncülleri başlangıçta akla yatkın ve geniş oranda kabul ediliyor olsa da, kendisinin zayıf olduğuna inanıyorum. Daha yakın bir incelemeye tabi tutulduğunda, öncüllerden ikisinin de ciddi sorunlar taşıdığı görülür. Dolayısıyla, AVA'nın hiçbir surette epistemik yükümlülüklerle hoşça kal diyecek güçte olamayacağını savunacağım.

3. 'Gereklilik' 'Güç Yetirebilmeyi' Gerektirmez

Öncül (1)'in arkasındaki mantığı ayrıntılı açıklamanın en azından dört ayrı şekli vardır. AVA'yı değerlendirmeme, 'gereklilik', 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesinin dört yorumunu inceleyerek başlayacağım. Her yorumlayışın yanlış olduğunu savunacağım. 'Gereklilik 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikrinin başlangıçtaki akla yatkınlığını ve tanınmışlığını bir kenara bırakırsak, bu ilke doğru değildir. Öncül (1)'in arkasındaki mantığa karşı tartıştıktan sonra, doğrudan öncül (1)'e ve onun, şayet inandığımız şeyi kontrol edemiyorsak herhangi bir epistemik yükümlülüğe sahip olamayız şeklindeki iddiasına karşı çıkacağım. 'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikriyle ilgili araştırmama, ilkenin bu makalede daha önce belirtilen yorumuyla başlayacağım.

(OC1): *Eğer S kişisi, t zamanında bir A yapma yükümlülüğüne sahipse, bu durumda S, t'de istençli olarak A yapacak güçtedir.*

⁵ Alston, 'Concepts of Epistemic Justification', *Epistemic Justification: Essays in the Theory of Knowledge* (Ithaca: Cornell University Press, 1989), pp. 91-92.

(OC1), insanların, ‘gereklilik’ ‘güç yetirebilmeyi’ gerektirir fikrinden yararlandıkları zaman, zihinlerinde taşıdıkları fikri yakalamaktadır. Walter Sinnott-Armstrong⁶ ve Michael Stocker⁷, (OC1)’le ifade edilen fikre güçlü itirazlar getirmişlerdir. Maalesef, onların (OC1)’le ilgili eleştirileri, epistemik yükümlülükler üzerine yazılan eserlerde aslında ihmal edilmiş durumdadır. Sinnott-Armstrong, “şayet ‘gereklilik’ ‘güç yetirebilmeyi’ gerektirecek olsa, bir failin, sırf kendini onu yapamayacak hale getirmek suretiyle bir şeyi yapmak zorunda kalmaktan kendini kurtulabileceğini gösteren” örnekler verir.⁸ Michael Stocker, (OC1)’e aşağıdaki karşıt örneği verir: “kurumsal-olmayan nedenlerle, örneğin, sırf gereksiz zararı önlemek için- çıplak ayaklı çocukların yürüdüğü bir patika yol üzerindeki camı kaldırması gerektiğine samimiyetle inanan bir adam düşünün. Şayet çocuklardan bazıları onu kementle yakalayıp bir ağaca bağlasalar, elbette o, yapması gereken (ya da yapıyor olması gereken) şeyi yapmasını olanaksız kıldıkları için yakınabilir. Fakat şayet ‘gereklilik’ ‘güç yetirebilmeyi’ gerektiriyorsa, birinin yapmaktan engellendiği şey, onun yapması (ya da yapıyor olması) gereken şey olamaz. Fakat basmakalıp olarak, sıkça bu şekilde engellendiğimizden söz ederiz.”⁹

Bazı filozoflar, Sinnott-Armstrong ve Stocker’ın çok uzağa gitmiş olduklarını düşünürler. Bazıları, Stocker’ın ağaca bağlanmış adam örneğini ikna edici bulmazlar. Neticede, eleştiride bulunanlar şöyle bir duruma dikkat çekerler: şayet adam ağaca bağlıyken boşa kalan parmaklarıyla cep telefonundan sizi arayıp ne yapması gerektiğini size soracak olsa ona camı kaldırmasını söylemek saçmalık olur.¹⁰ Ona camı yerden kaldırmasını söylemenin saçmalık olacağına katılıyorum. Yapamayacağı için, tavsiyeniz anlamsız ve düpedüz aptallık olacaktır. Fakat tavsiyenizin anlamsız olması gerçeği, onun camı yerden kaldırması gerektiğinin yanlış olduğunu göstermez. Neticede, tavsiye ettiğiniz şey, tam da onların yapması gereken şey olduğunda, insanlara tavsiyelerde bulunmak anlamsız olabilir. Şayet, sigara içmeyi seven ve bırakmak istemeyen birine tavsiye-

⁶ Walter Sinnott-Armstrong, ‘‘Ought’’ Conversationally Implies ‘Can’’, *Philosophical Review* XCIII(2) (April 1984), 249-261.

⁷ Michael Stocker, ‘‘Ought and ‘Can’ ’, *Australasian Journal of Philosophy* 49(3) (December 1971), 306-316.

⁸ Sinnott-Armstrong, sh. 252.

⁹ Stocker, sh.312

¹⁰ Bu eleştiri, çok sayıda insan tarafından önerildi bana. Bunlardan bazıları: Ted Drange, Michael Huemer ve *Philosophical Studies*’ın anonim hakemlerinden birisi.

de bulunuyorsanız, sigarayı bırakması gerektiği tavsiyesinde bulunmak anlamsız ve saçmadır. Tavsiyede bulunmanın anlamsızlığına rağmen, kişinin sigara içmeyi bırakması gerektiği hala doğru olabilir. Ayrıca, öyle gözüküyor ki bir kişinin bir şeyi yapmasının gerektiği, fakat pratik nedenlerle, o şeyi yapmaya çalışma zahmetinde bulunmaması gereken durumlar vardır.

Sinnott-Armstrong'un kavrayışına göre, şayet, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesi doğru olsa, kişi yapması gereken şey karşısında kendisini o şeyi yapamayacak hale getirmek suretiyle yükümlülüklerden kaçabilir. Bazı düşünürler bu kavrayışın, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesini reddetmek için yeterli olmadığını düşünür. Nedenini görmek için, Sinnott-Armstrong'un örneklerinden birinin yorumlanışını düşünelim. Varsayalım ki, bir kişi bir meslektaşına, akşam 6.00'da onu Pittsburgh havaalanından gidip alma sözü vermiştir. Meslektaşını 6.00'da almak için orada olmasını diye, 5.50'de San Fransisco'ya giden bir uçağa biner. Böyle bir durumda, Sinnott-Armstrong, bu kişinin, 06.00'da meslektaşını gidip almakla yine de yükümlü olduğunu ileri sürmektedir. Sinnott-Armstrong'un görüşünü eleştiren alternatif bir görüş, birinin yapamayacağı bir şeyi yapma yükümlülüğüne sahip olduğu çıkarımını savabilir. Bu alternatif açıklama şöyle diyebilir: meslektaşını alma sözü veren adam, 5.50'ye kadar meslektaşını alma yükümlülüğüne *sahipti*, fakat 5.50'den sonra artık o yükümlülüğe sahip değildir. Her ne kadar bu kişi, kendini, *sahip olduğu* yükümlülüğü yerine getiremeyecek hale getirdiği için meşru bir şekilde suçlanabilir ise de, şimdi meslektaşını gidip alması imkânsız olduğu için söz konusu yükümlülüğe sahip değildir.¹¹

Bu yanıt, bir yandan 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesine tutunurken, öbür yandan, söz konusu kişinin meslektaşını gidip almadığı için ayıplanmayı hak eden bir şey yapmış olduğu sezgisini de içinde barındırır. Bu yanıt, Sinnott-Armstrong için yeterli değildir. Yeterince uzağa gitmemektedir. Çünkü bu yanıt, söz konusu kişiyi, sadece, San Fransisco uçağına binmekten ötürü suçlu olması nedeniyle meslektaşını gidip almamasından ötürü suçlu görmektedir. Bu görüşe göre, söz konusu kişi, yapmaya yükümlü olduğu şeyi yapmadığı, yani arkadaşını gidip almadığı için suçlu değildir. Durumla ilgili sezgilerim şöyle:

¹¹ Bu eleştiri, Michael Huemer, Michael McKenna ve Matthias Steup tarafından bana önerildi.

arkadaşını gidip almak üzere Pittsburgh havaalanında bulunmaktan ötürü akşam 6'da açık bir şekilde suçludur. Kendisini arkadaşını alamayacak hale getirmek için San Fransisco uçağına binmekten ve arkadaşını almamaktan ötürü suçludur. Yani, söz konusu kişi, 5.50'de meslektaşını gidip almak için bir yükümlülüğe sahipti ve 6.00'da aynı yükümlülüğe hala sahiptir. San Fransisco istikame-tinde yol alırken adamın eylemleri hakkında düşünmeye başladığını hayal edin. 6.00'da saatine bakar ve suçluluk hisseder: “şimdi Pittsburgh havaalanında ol-mam gerekiyordu, fakat şimdi uçakta olduğuma göre, yapmam gereken şeyi ya-pamam. Bu kez gerçekten büyük bir hata yaptım galiba” şeklinde düşünmek onun için çok doğal olacaktır. Bu nedenle, bu alternatif görüş, her ne kadar ada-mın suçlu olduğu sezgisini yakalasa da, San Fransisco yolunda suçluluk duygu-suyla tükendiğinde, “ şimdi meslektaşımı alıyor olmam gerekir” diye düşünürse, doğru olacağı sezgisini yakalamamaktadır.¹²

Bir şeyi yapmaya gücümüzün yetmeyişi, yapılması gerekeni yapamayı-sımız için etkili bir mazeret olarak kullanılabilir. Böyle bir şeyden söz etmek il-ginçtir. Sanırım, insanların (OC1)'in cazibesine kapılma nedenlerinden biri bu-dur. Fakat eğer gerçekten üzerinde düşünürseniz, onun bazen iyi bir mazeret olması gerçeği, (OC1)'i gerekçelemede işe yaramaz. Her ne kadar, bu mazeretin meşru kullanımları, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikrine güven sağlar gö-zükse de, aslında 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' *gerektirmez* görüşünü destek-lemektedir. Sinnott-Armstrong ve Stocker'ın da belirtmiş olduğu gibi, şayet 'ge-reklilik' gerçekten 'güç yetirebilmeyi' gerektirecek olsa, bu gibi durumlarda bir ö-zre ihtiyaç duymayız. Bir özre ihtiyaç duyarız, çünkü yapmış olmamız gereken şeyi yapmamışızdır. Sanırım Sinnott-Armstrong'un ve Stocker'ın örnekleri, (OC1)'i reddetmek için mükemmel nedenlerdir. Zira örnek vakaların her birinde, insanlar, yerine getiremeyecekleri bir yükümlülüğe sahipler.

¹² Bu duruma alternatif bir yanıt, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesini aşağıdaki şekilde değiştirmek-tir: “ şayet S, t zamanında bir A yapma yükümlülüğüne sahipse, bu durumda S, t'de istençli olarak A yapma-ya, bir t zamanında, güç yetirebilir”. Bu, burada tartışılan Sinnott-Armstrong vakasına yanıt vermenin ilginç bir şeklidir. 'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesini muhafaza ettiği gibi, söz konusu adamın akşam 6.00'da arkadaşını gidip alma yükümlülüğüne sahip olduğunu da kabul etmektedir. Bu değişiklik kadar il-ginçtir ki, bir kişinin gerçekleştirmeye hiçbir zaman güç yetiremeyeceği bir yükümlülüğe sahip olduğu vaka-larda bunun bir yardımı olmayacaktır. Bu tür vakaları makalemde daha sonra tartışacağım. Bu değişiklik, *Philosophical Studies*'in anonim hakemlerinden biri tarafından önerildi.

Stocker'ın makalesini zikreden bir dipnotta, William Alston şöyle der: “son zamanlarda, bu ilkenin çeşitli istisnalarına değinilmiştir. Bununla birlikte, istisnaların hiçbirisi, normalde bizim istençli kontrolümüz altındaki eylem türlerini içermemektedir. Dolayısıyla, genel olarak inançlar üzerinde istençli kontrolden yoksunken birinin inanmasının gerekebileceğini ya da inanmasının yasaklanabileceğini gösterme eğilimine sahip değildirler.”¹³ Görünüşe bakılırsa, Alston, (OC1)'i, Sinnott-Armstrong ve Stocker tarafından verilen örnek çeşitlerine karşı savunmasız olmayacak bir şekilde gözden geçirip düzeltebileceğimize inanmaktadır. Sanırım aşağıdaki düzeltme, Alston'un fikrini yakalamaktadır:

(OC2): *Eğer S kişisi, t zamanında bir A yapma yükümlülüğüne sahipse, bu durumda A, normal olarak S'nin istençli kontrolü altındaki bir eylemdir.*

Alston'un anlatmak istediği husus, Sinnott-Armstrong ve Stocker tarafından sunulan örneklerin, (OC2)'i yıkacak kadar güçlü olmadığıdır. Sanırım Alston bu konuda yanılmaktadır. Her ne kadar biz tipik olarak ağaçlara bağlanmış, yapmamız gereken şeyi yapmaktan engellenmiş değilsek de, yapmamız gereken şeyi çoğunlukla yapmaya güç yetiremeyiz. Alston açısından daha kötü olan, (OC1)'in düzeltmelerinin daha başarılı olmamasıdır. Ayrıca, belirtmeye değer ki (OC2), bizi, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikrinin arkasındaki temel sezgilerin bir kısmından uzaklaştırmaktadır. Faillerin kendileri için mecburi olan eylemler üzerinde tipik olarak istençli kontrolden yoksun oldukları iki örnek sunacağım. Bu nedenle, Alston doğru olsa bile ve şimdiye dek üzerinde düşünülen örnekler (OC2)'yi yıkmamışsa bile, şimdi sunacağım iki örnek (OC2)'yi yıkmaktadır.

(OC2)'ye karşı aşağıdaki itirazı düşünün. Varsayalım ki yeni arkadaşınız Bayan Yapışkan Parmak, sizden biraz sır saklıyor. Kendisi ciddi bir kleptomandır. İsteddiği şeyleri çalmaktan kendini alamıyor ve sizin CD müzik koleksiyonunuz için acil bir çalma arzusuna sahip. Sizi ziyaret etmek için ilk kez evinize geldikten sonra, tüm CD'lerinizin kayıp olduğunu fark ediyorsunuz. Yapışkan Parmak'ın CD'lerinizi çalmaması gerektiği, doğru muydu? Elbette. Ne var ki, hikâye bu ya, kendine tutamadı ve onları çaldı. Çalıp çalmama üzerinde bir kont-

¹³ Alston, 'The Deontological Conception of Epistemic Justification', *Philosophical Perspectives* 2 (1988), footnote 6, p. 295.

role sahip değil. İradesinin aksine almaya zorlanıyor. ‘Gereklilik’ ‘güç yetirebilme-yi’ gerektirmez.¹⁴ Birisi istençli olarak asla A yapamayacak olsa bile, bir A yapma yükümlülüğüne sahip olabilir. Bu vakada, Yapışkan Parmak çalmaktan sakınma gücünde değildir. Bu nedenle, Alston’un talep ettiği gerekliliği karşılamaktadır.

İşte, çok az farklı bir başka vaka. Varsayalım ki Sallanan Adam, biraz ak-lından zoru olan bir sallanma meraklısıdır. Gece 3.00’ten sabah 8.00’e kadar sa-lıncaklı sandalyesine oturup sürekli sallanmaya mecburdur. Sallanmayı kontrol etmek için her türlü terapiyi denemiş, fakat hepsi başarısız olmuştur. Sallanan Adam, sallanma rahatsızlığından dolayı bir işte tutunamıyor ve bu, onun eko-nomik durumu üzerinde bir kayba neden oluyor. Üç yaşında bir çocuğun tek ebeveynidir ve evinin ısıtma sisteminin parasını ödemekte sıkıntı çekiyor. Salla-nan Adam’ın en iyi arkadaşı ise zeki bir mühendistir ve Sallanan Adam’ın soru-nunu bir çözümüne kavuşturmak istemektedir. Sallanan Adam’ın salıncaklı san-dalyesini bir dalga enerjisi jeneratörüne dönüştürür. Sallanan Adam, gece 3.00’ le sabah 8.00 arası, bir gün için yeterli gelecek enerjiyi üretecek kadar sallanmakta-dır. Kızına, her gün gece 3.00’ten sabah 8.00’e dek sallanacağına dair söz verir. Her gün verdiği sözü tutar ve kızı ısınma sıkıntısı yaşamaz ve mutludur. Salla-nan Adam’ın daha iyi alternatifleri olmadığını varsayacak olursak, her gün gece 3.00’ten 8.00’e dek kontrolsüz bir şekilde sallandığı için kızına karşı yükümlülüğünü yerine getirmekte midir? Yapıyor olması gereken şeyi yapmakta mıdır? Kesinlikle öyle gözüküyor. Ve eğer durum buysa, ‘gerekliliğin’ ‘güç yetirebilme-yi’ gerektirmediği bir başka vakaya sahibiz. İstençli olarak A yapma gücünde olmasa dahi, A yapması (gece 3.00’ten sabah 8.00’e dek sallanması) gerekmektedir. A yapmaktadır, fakat bu vaka, açık bir istençli-olmayan mecburi eylem türü-dür. Yapışkan Parmak gibi, özgür bir şekilde yapması gereken şeyi yapma gü-cünde değildir. Yapışkan Parmak’la Sallanan Adam arasındaki fark, Yapışkan Parmak’ın yapmamaya mecbur olduğu bir şeyi yapmaya zorlanıyor olması ve Sallanan Adam’ın yapması gereken bir şeye zorlanıyor olmasıdır.

¹⁴ Birisi şöyle diyerek itiraz etmek isteyebilir: ilk başta evinize gelmemesi gerekirdi ve suçun izinin sürülmesi gereken yer orasıdır. şayet bu itirazı yöneltecekseniz, istemediği halde sizin evinizdeki bir partiye getirilmiş olduğunu varsayın.

Alston'un hala etkilenmemiş olabileceğini varsayıyorum. Yapışkan Parmak ve Sallanan Adam'ın yoksun oldukları yeteneklere başka insanlar çoğunlukla sahip oldukları için, AVA'nın birinci öncülünün arkasındaki mantığı hala yıkmamış olduğumu ileri sürebilir. Bu yüzden, belki de 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesini aşağıdaki gibi yeniden düzeltmek isteyecektir:

(OC3): Eğer S, t'de bir A yapma yükümlülüğüne sahipse, bu durumda, A, normal olarak normal insanların istençli kontrolü altındaki bir eylemdir.

Yapışkan Parmak ve Sallanan Adam, önemli bir anlamda, normal olmadıkları için, onların durumu (OC3) açısından istisna oluşturmazlar. Çoğumuz çalmaktan geri durabiliriz ve çoğumuz gece 3.00'dan sabah 8.00'e kadar sallanıp durmaktan sakınabiliriz. Her ne kadar bu ilke, Alston'un zihninde taşıdığı şey olabilse de, (OC3)'ün çok tuhaf bir ilke olduğu açıktır. Benim yükümlülüğüm olabilecek veya olamayacak bir şeyin, diğer insanların yetenekleriyle belirlenmesi tuhaf gözükmektedir. İlkenin bu yorumu aslında, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikrinin ruhuna ters düşer gibidir. Ayrıca yanlıştır.

(OC3)'ün yanlışlığını görmek için, özel yeteneklere sahip arkadaşım Sa-yaç Kristin üzerinde düşünelim. Kristin, sayıları tüm dünyadaki başka her hangi birinden çok daha hızlı hesaplayabilmektedir. Farz edelim ki vergilerini hesaplamaktan çıldırılmış vahşi bir adam kalabalık bir kahvehaneye davetsiz bir şekilde girer ve beş saniyeden daha az bir zamanda birisi onun matematik işlemini çözmedikçe mekânı uçuracağı tehdidinde bulunur. Evrende başka herhangi bir kahvehaneye gitseydi mekânı uçurmak zorunda kalacaktı. Böylesine karmaşık bir matematik problemini beş saniyeden daha az bir zamanda çözmek, tipik olarak insanların kontrolü altındaki bir şey değildir. Aslında, Kristin böyle yeteneklere sahip tek kişidir. Şans eseri, tam da o dakikada Kristin o kahvehanede bulunmaktadır. Kristin, o matematik problemini çözme ve tüm diğer insanları kurtarma yükümlülüğüne sahip midir? Yükümlülüğe sahiptir, matematik problemini çözer ve herkes şaşkın bir şekilde, fakat canını kurtarmış olarak ve Kristin'e müteşekkir bir şekilde evlerine gider. Kristin tam da yapması gerekeni yapmıştır, Belediye başkanı kendisini şereflendirecektir ve başka hiç kimse onun yaptığını yapamaz. Dolayısıyla, (OC3) yanlıştır.

Alston'un fikrini yakalamaya çalışmak için düşünebileceğim bir başka yol daha var. Belki o, fikrini aşağıdaki gibi ifade etmek isteyecektir:

(OC4) *Eğer S, t'de bir A yapma yükümlülüğüne sahipse, bu durumda, ya (1) A, S'nin normal bir şekilde istençli olarak icra edebileceği bir eylemdir veya (2), A, normalde normal insanların kontrolü altındaki bir eylemdir.*

Sayaç Kristin vakası, bu ilkenin bir ihlali değildir, çünkü koşul (1) yerine getirilmiştir. Sallanan Adam ve Yapışkan Parmak vakaları, koşul (2)'yi sağlamaktadır. Stocker'in ve Sinnott-Armstrong'un örneklerindeki failerin koşul (1)'i karşıladıklarını varsayabiliriz. Tüm bunlara rağmen, (OC4)'e karşı örnekler vardır. Varsayalım ki, Liz, Sally ve Jane bir arkadaşlarının acil tıbbi bakım maliyetinin ödenmesine yardımcı olmak için çok miktarda para temin etmeye çalışıyorlar. Farz edelim ki parayı oluşturmak için sadece 10 dakikaları kalmıştır, aksi takdirde arkadaşları tedaviyi alamaya güç yetiremeyecektir. Cadde aşağı yürürlerken, bir kişinin su altında iki dakikadan fazla nefesini tutabildiğinde çok para kazanabildiği bir yarışmanın olduğunu fark ederler. Yarışmaya ya şimdi katılabilirler ya da hiç katılamazlar ve yarışmaya onlardan sadece birinin katılmasına izin verilecektir. Diyelim ki Jane, hayatının çoğunu su altında nefesini tutabilme yeteneğini mükemmelleştirmek için uğraşarak geçirmiştir. Çoğu normal insanın aksine, bazen nefesini iki dakikadan fazla tutabilmektedir. Ne var ki, Liz, herhangi bir yarışmanın birincisi olmayı arzulamaktadır. Bu nedenle, arkadaşlarına övünür ve su altında nefesini iki dakikadan fazla tutabileceği konusunda her ikisini de ikna etmeyi becerir. Aslında, Liz bunu otuz saniyeden fazla yapamaz ve bunun da farkındadır. Sadece gözlemci olmaya ve bir başkasının müsabakayı kazanmasına izin vermeye katlanamamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, yapamayacak olsa dahi, Liz, iki dakikadan fazla nefesini tutma yükümlülüğüne sahiptir. Ayrıca, su altında iki dakikadan fazla nefesini tutmak normal bir şekilde normal insanların kontrolü altında olan bir şey değildir. Bu nedenle, (OC4) da yanlıştır.

Şu ana dek sunulan örnekler, apaçık ahlaki yükümlülüklerle ilgili bir ilke olarak, 'gereklilik', 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesini, en makul yorumu üzerinde, çürütmüş durumadır. 'Gereklilik', 'güç yetirebilmeyi' gerektirir düşüncesi, en fazla gereklilikler ahlaki olduğu zaman çekicidir. Şayet ahlaki gereklilikler,

onları yerine getirmek için istençli yetenekleri gerekli kılmıyorsa, bu durumda, başka tür yükümlülüklerin gerekli kıldığını varsaymak için bir neden göremiyorum. Yine de, az sonra, öncül (1)'e ve doğrudan onun, epistemik yükümlülükler inançlarımız üzerinde istençli kontrol gerektirir iddiasına yöneltilen bir itiraza döneceğim kısaca. Öncül (1)'in ilgi merkezi olan epistemik yükümlülüklere dönmeden önce, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir görüşünü reddedişime yöneltilen iki itirazı ele alacağım.

Michael Huemer, benim görüşüme, Sinnott-Armstrong ve Stocker'in görüşüne şöyle diyerek karşı çıkar: " neredeyse tüm filozoflar ve sıradan insanlar 'gerekliliğin' 'güç yetirebilmeyi' gerektirdiği ilkesi üzerinde hem fikirdirler. Felsefede hiç bir şey, bu kadar yaygın bir kabul görme ayrıcalığına sahip değildir. Bu hafife alınacak bir şey değildir,"¹⁵ Karşıt-İstençlilik Argümanı'nı başlangıçta sunarken belirttiğim gibi, bu argüman, felsefi bir paradoks ortaya koymaktadır. Bu argümanla ilgili olarak hangi pozisyonu alırsanız alın, biraz sezgilere ters bir bakış açısına saplanıp kalacaksınız. Karşıt-İstençlilik sorununu bu kadar ilginç ve paradoksal yapan da budur. 'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesiyle ilgili iyice düşündükten sonra, karşıt-örneklerin var olduğuna ikna oldum. Ayrıca, sanırım, birinin başlangıçta ilkeyi benimsemesine neden olacak düşünce çeşitleri, aslında ilkeyi gerekçeleyecek güçte değiller. Sanırım, ilkenin çekiciliğiyle ilgili açıklamalardan biri şudur: yapamayacakları şeyi yapmamalarından ötürü insanları suçlamaya çoğunlukla istekli değiliz. Bununla birlikte, sırf suçsuz olması yüzünden birinin hiçbir yükümlülüğe sahip olmadığı sonucunu çıkarmak da hata olacaktır. Bazen yapmaları gereken şeyi yapamadıkları için insanları suçlamayız. Güç yetirememe bazen birinin yapması gereken şeyi yapmamasının mükemmel bir mazeretidir. Ne var ki, önceden de belirttiğim gibi, güç yetirememenin iyi bir mazeret olması gerçeği, aslında birinin yerine getiremeyeceği bir yükümlülüğe sahip olduğu iddiasını güçlendirmektedir. Şayet, güç yetirememenin yükümlülükleri gerçekten ortadan kaldırdığını düşünürsek, şu halde böyle bir durumda bulunan insanlar hiçbir şekilde bir özre ihtiyaç duymazlar. Ayrıca birinin yapamayacağı şeyi yapmaya çalışmasını tavsiye etmenin anlamsız olacağını da görmüş bulunuyoruz. Bu tür tavsiyelerin anlamsızlığı, birini, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesine inanmaya özendirebilir. Fakat bu özendirme

¹⁵ Yorumlar, 2002 Bellingham Summer Philosophy Conference'ındandır.

yanıltıcıdır, çünkü tavsiyenin anlamsız olması gerçeği, samimi bir yükümlülük olasılığını zorunlu olarak ortadan kaldırmaz.

Richard Feldman, yerine getiremeyeceğimiz ahlaki görevlere sahip olduğumuz şeklindeki görüşüme aşağıdaki itirazı yöneltti: şayet bu görüş doğruysa, bu durumda birisi, ahlaki yükümlülüklerimizin yapamayacağımız diğer şeylere de uzayacağını ileri sürebilir. Örneğin, belki Orta Doğu'daki krizi şu anda çözmek için bir yükümlülüğe sahibimdir. şayet benim kabul ettiğim görüş doğruysa, böylesine büyük problemleri çözmeye yeteneğinden yoksun olmam gerçeği, beni sorumluluktan kurtarmaz.¹⁶ Her ne kadar bu itiraza bir yanıt vereceksem de, belirtmeye değer ki bir yanıtta sahip olmam gerekmez. Her şey bir yana, ahlaki yükümlülüklerle ilgili bir kuram sunuyor değilim. Açıkçası, ahlaki yükümlülükler konusu çok zordur. Ben sadece 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir fikrini reddediyorum.¹⁷ Söylemeye çalıştığım bütün şey, Orta Doğu krizini çözmek için bir yükümlülüğe sahip olup olmadığım, o sorunu çözemeyecek olmam kuru gerçeğiyle kolay bir şekilde karar verilecek basit bir mesele değildir. O sonuç bana kötü gözükmemektedir. Aslında bunun karmaşık bir sorun olduğunu düşünüyorum.

Sanırım Orta Doğu krizini çözmek için bir yükümlülüğe sahip değilim. Böyle bir yükümlülüğe gerçekten sahip olduğumu reddetmek için sağlam bir nedene sahip olduğumu düşünüyorum. Bu yükümlülüğe sahip değilim çünkü bu yükümlülükle bağlantılı görevlerden birisi için imza atmadım. Ben sadece bir felsefe profesörüyüm.¹⁸ Benzer şekilde, yangın alarm zilini duyduğumda ateşle savaşma yükümlülüğüne de sahip değilim. Bunlar başka insanların özel eğitim almaksızın burnunu sokmaması gereken özel görevlerdir. şayet Orta-Doğu sorununu çözmeyi deneyecek olsam, inanın, işler daha da kötüleşecektir. Bu durumda, herhalde yolun kenarında durma yükümlülüğüne sahibimdir. Diğer taraftan, George W.Bush, Orta Doğu sorununu gerçek bir şekilde çözemeyecek olsa bile bir yükümlülüğe sahiptir. Benzer şekilde, yer altı yolunda, hemen yanı ba-

¹⁶ Richard Feldman, bu konuyla ilgili yapmış olduğumuz bir tartışmada bu itirazı ortaya attı.

¹⁷ Sarah McGrath, 2002 Bellingham Summer Philosophy Conference'da bu hususu ileri sürdü. Mark Heller, onun bakış açısını destekledi. İlk başta onların yardımını takdir etmesem de, şimdi ediyorum.

¹⁸ Bu görev, her zaman gerçekleştirmeyeceğim yeterli yükümlülüklerle birlikte gelir. Örneğin, bazen mükemmel bir öğretmen olmaya gücüm yetmez. Elimden gelenin en iyisini yaparım, fakat öğretiyor olmam gereken tarzda öğretmeyi beceremem. Belli bir kötü dönem boyunca iyi öğretmemiş olduğum için, iyi öğretme yükümlülüğüne sahip olmadığımı açıklasam sandalyemin etkileneceğini düşünüyör musunuz?

şimdi, yere düşmüş bir kişiye kalp ameliyatı yapma yükümlülüğüne de sahip değilim.¹⁹ Aslında, kalp ameliyatı hakkında bildiklerim göz önüne alınırsa, ameliyatı yapmama yükümlülüğüne sahibim. Yer altı yolunda, bitişikteki arabada mahsur kalan hünerli bir kalp cerrahı, yerde yatan kişinin yanına ulaşıp ameliyatını yapamayacak olsa dahi, bu yükümlülüğe sahiptir. Sanırım, bazı insanların icra ettikleri rol nedeniyle özel yükümlülüklerle sahip oldukları fikri bu itirazı atlatmak için yararlıdır.^{20/21} Elbette tüm bu durumlarda, şayet görevler özel eğitim olmaksızın başarılabilecekse, benim görüşüme göre, birisi görevi yerine getirme yükümlülüğüne sahip olacaktır. Örneğin, varsayalım ki bir ateşi söndürmek için gereken bütün şey küçük bir alev üzerine bir fincan su dökmektir. Bu durumda, benim görüşüme göre, ateşi söndürme yükümlülüğüne sahibim- bir ağaca bağlı olsam ve yapamayacak olsam bile. Bu nedenle, bir anlamda söz konusu itirazı atlatılabilirim. Orta Doğu krizini çözmek, sahip olmadığım özel bir eğitim gerektirdiği için, ilgili yükümlülüğe sahip değilim. Şayet böyle eğitim gerektirmeyecek olsaydı, bu durumda sanırım yükümlülüğe sahip olurum. Fakat o durumda, Orta Doğu krizi vakası, yalınayak yürüyen çocuklar tarafından kullanılan yoldaki kırık camı kaldırmaya gücü yetmeyen kişiyle ilgili Stocker'ın örnek vakası gibidir.

'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirmez sonucuna ulaşmanın akla uygun olduğuna inanıyorum. Şayet, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirmiyorsa, Karşıt-İstençlilik Argümanı'nın ilk öncülünün yelkenlerindeki rüzgârın süzülmesine izin verilmiş demektir. 'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesine karşı kullanılan örneklerle ilgili sezgilerime herkesin katılmadığını bildiğim için, şimdi doğrudan AVA'nın birinci öncülüne karşı tartışacağım. Öncül (1)'e doğru-

¹⁹ Elbette, tüm bu durumlarda, şayet görevler, özel eğitim olmaksızın başarılabilecekse, benim bakış açım göre, birisi görevi yerine getirme yükümlülüğüne sahip olacaktır. Örneğin, varsayalım ki bir ateşi söndürmek için yapılması gereken bütün şey, küçük bir alev üzerine bir bardak su dökmektir. Bu durumda herkes onu yapma yükümlülüğüne sahiptir-ağaca bağlanmış olan ve öyle yapmaya güç yetiremeyenler bile.

²⁰ Bu, Richard Feldman'ın "rol gereklilikleri" diye adlandırdığı yükümlülük çeşididir. Rol gereklilikleriyle ilgili Feldman'ın görüşlerini bu makalenin 4.bölümünde tartışmaktayım.

²¹ Bruce Russell aşağıdaki itirazı yöneltti. Her hangi bir gün şimdi, benim doğum günüm olacak. Varsayalım ki arkadaşım Bruce ki kendisi Detroit'te yaşamaktadır, doğum günü partime katılmak için kollarıyla WV, Morgantown'e uçacağına söz verir. Fiziksel olarak bu şekilde uçması imkânsızdır. Benim görüşüme göre öyle gözüküyor ki, onun icra etmesi için eylemin fiziksel olarak imkânsız olması gerçeğine rağmen o bu yükümlülüğe sahiptir. Bu biraz hileli itirazdır. Örneğin sıradan bir algılanışı üzerine, beni ziyaret etmek için bir kuş gibi uçma yükümlülüğüne sahip olduğunu düşünmem. Çünkü onun verdiği "sözün" gerçek bir şekilde bir söz olacağını düşünmem. Ona inanmam veya partiye gelmesini umarım. Eğer örnek, "söz vermenin" meşru bir söz verme olacağı şekilde anlatılıyorsa, bu durumda onun yükümlülüğüne sahip olduğunu düşünmem.

dan yapacağım itiraz, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesine yöneltilen itirazlardan bağımsızdır. Şimdi, yerine getirmeye gücümüzün yetmediği epistemik yükümlülöklere sahip olduğumuz Şeklindeki daha ılımlı bir hususu savunacağım.

4. Epistemik 'Gereklilik' 'Güç Yetirebilmeyi' Gerektirmez

Yerine getiremeyeceğimiz epistemik yükümlülöklere sahip olabildiğimizi görmek için Yapışkan Parmak vakasına dönelim. Varsayalım ki kapsamlı bir araştırmadan sonra, polis, CD'lerinizi Yapışkan Parmak'ın çaldığına dair açık ve ikna edici kanıt sunmaktadır size. Fakat varsayalım ki siz arkadaşınızın sizden çalmış olduğuna inanamıyorsunuz. Arkadaşınızın sizin güveninizi ihlal etmiş olduğuna inanmanın sizin için aşırı üzücü ve zararlı olacağını varsayalım. Kanıtı rağmen, psikolojik olarak arkadaşınızın güvenilmez bir hırsız olduğuna inanamıyorsunuz. Epistemik bir bakış aasıyla, arkadaşınızın bir hırsız olduğuna inanmanız gerekir mi? Elbette gerekir, inancı oluştırmaya güç yetiremeseniz dahi öyle inanmanız gerekir. Kansal tutumlar istençli olarak elde edilmeseler bile, neye inanacağımız konusunda yine de yükümlülöklere sahip olabiliriz. (OC2), (OC3) ve (OC4)'e uydurmak için, insanların düzenli bir Şekilde akıl yürütme hataları yaptıklarını ileri süren psikolojik literatürün haklı olduğunu düşünün. Bu tür bulgulardan çıkarmamız gereken Şey, akıl yürütmemiz gereken tarzda akıl yürütmediğimizdir. Öncülü veya buna benzer bir yanlış düşünceyi reddetmenin, yapmamamız gereken Şey olduğunu düşündüğümüz zaman yanlış olduğumuz sonucunu çıkarmayız. Bu nedenle, öncül (1) yanlıştır. AVA'nın ortaya koymuş olduğu paradoksu atlatmak için, öncül (1)'i reddetmemiz ve Osman'ın, birisinin kendisini aradığına inanması gerektiğine inanmaya devam etmemiz gerekir. Epistemik yükümlülöklere sahip olduğumuz fikrini terk etmemiz gerekmez.

Vurgulamaya değer ki, ahlaki yükümlülöklere konusunda yanılıyor olsam bile, AVA, alt edilmiştir. Bu argümanı çürütmek için gereken bütün Şey, yerine getiremeyeceğimiz epistemik yükümlülöklere sahip olduğumuz görüşüdür. Bu, CD'lerinizi çaldığına inanmaya güç yetiremediğiniz kleptomani vakasında tartışma götürmeyecek bir Şekilde fazlasıyla ispatlanmıştır. Richard Feldman, benim savunduğumdan daha tutucu bir görüş savunmuştur. Bir AVA yorumunu

tahlil ederken, Feldman, yalnızca yerine getiremeyeceğimiz epistemik yükümlülüklerle sahip olabileceğimizi ileri sürer. ‘Gereklilik’ ‘güç yetirebilmeyi’ gerektirir ilkesini, tipik ahlaki yükümlülükler için kabul etmeye isteklidir. Yerine getiremeyeceğimiz olağan ahlaki yükümlülüklerle sahip olabileceğimiz görüşü, en azından başlangıç itibarıyla, pek çok okuyucuya sezgisel olarak ters gözükeceği için, Feldman’ın görüşüne bir göz atmaya değer.

5. Epistemik Yükümlülükler Ve Rol Yükümlülükleri

Richard Feldman, epistemik yükümlülüklerle sahip olma, inançlarımızı istençli olarak kontrol edebilmemizi gerektirir görüşüne karşı çıkmıştır.²² Bununla birlikte, Feldman, yerine getiremeyeceğimiz sıradan ahlaki yükümlülüklerle sahip olduğumuz şeklindeki daha geniş iddiayı ileri sürmez. Feldman, epistemik durumlarla, tipik ahlaki durumları farklı bir şekilde ele alabileceğimize dair ilginç bir açıklama getirir. Epistemik yükümlülüklerle dair en son savunmasında, Feldman epistemik yükümlülükleri, “rol gereklilikleri” diye adlandırdığı şeyle kıyaslar. Bu, benim Orta-Doğu krizini çözmek için bir yükümlülüğe sahip değilim iddiasında bulunduğumda müracaat ettiğim fikirlerden biridir. Feldman’a göre,

Kişinin belirli bir rolü icra etmesinden ya da belirli bir konuma sahip olmasından ortaya çıkan gereklilikler vardır. Öğretmenlerin konuları açık bir şekilde açıklamaları gerekir. Ebeveynlerin çocuklarının bakımını yapmaları gerekir...Yetersiz öğretmenler, yetersiz ebeveynler...yapmaları gereken şeyi yapamıyor olabilirler. Benzer şekilde, diyebilirim ki, inanç oluşturma, insanların yaptığı bir şeydir. Yani, biz dünyaya dair deneyimlerimize yanıt olarak inançlar oluştururuz. Bu aktiviteye dâhil olan her hangi birinin onu doğru yapması gerekir. Buna göre, onların yapması gereken (korku ya da arzularından ziyade) kanıtlarını izlemektir. Epistemik yükümlülüklerin bu türden olduğunu düşünüyorum-onlar belirli bir rolü icra etmek için doğru yolu tasvir etmektedirler.²³

²² Bkz. Feldman, “Voluntary Belief and Epistemic Evaluation”, “Epistemic Obligations”, ve “The Ethics of Belief”. Bruce Russell, bu iddiayı ayrıca, Steup, 34-48’da, ‘Epistemic and Moral Duty’ adlı makalesinde savunmaktadır.

²³ Feldman, ‘Voluntary Belief and Epistemic Evaluation’, 88.

Feldman'ın görüşü akla yatkın mıdır? Sanırım, kanıtımızla uyumlu olarak inanmamız gerektiğini ileri sürerken haklıdır.²⁴ Sanırım, kanısalsal istençlilik yanlış olsa bile, o hususta haklıdır. Bu nedenle, yerine getirmeye gücümüzün yetmeyeceği epistemik yükümlülüklerle sahip olabileceğimizi iddia etmede haklıdır. Beceriksiz öğretmenlerin yapmaları gereken şeyi yapamadıkları ve yeteneksiz ebeveynlerin yapmaları gereken şeyi yapamayabilecekleri hususunda da Feldman'la aynı fikirdeyim. Öyle gözüküyor ki ebeveyn olmak ve öğretmen olmak özel yükümlülüklerle gelen özel rollerdir. Örneğin, bir anne, çocuğunun akan burnunu silmek için bir yükümlülüğe sahiptir, fakat olayı kenardan izleyen kişinin böyle bir yükümlülüğü yoktur. Bu nedenle, sanırım, özel rol yükümlülüklerinin var olduğu fikri çok mantıklıdır. Sanırım bu fikir Orta-Doğu sorunuyla ilgili olarak George Bush'un durumuna kıyaslandığında benim durumum hakkında düşünürken yararlıdır. Bununla birlikte, Feldman'ın, epistemik yükümlülükleri rol yükümlülükler olarak karakterize etmesini kabul etmiyorum. Bir inanan olma rolünü üstlenmemizden ötürü özel bir rol üstlendiğimizi söylemenin bir anlam taşıdığını düşünmüyorum. Çünkü inanan olmanın, (ilginç bir anlamda) üstlendiğimiz *özel bir rol* olduğunu düşünmüyorum. Kanısalsal istençlilik doğruysa bile ve biz sahip olduğumuz belli kanısalsal tutumları istençli olarak üstleniyor olsak bile, kanısalsal tutumlara sahip olan şey çeşidi olma rolünü üstlendiğimizi savunmak makul değildir. Öyle gözüküyor ki, sırf bilinçli insanlar olmamızdan ötürü inanan kimseleriz. Tüm insanlar inananlardır. Bir inanan olmak, bazı insanların üstlendiği bazılarının üstlenmediği özel bir rol değildir. Her ne kadar, özel, rol yükümlülükleri diye tasvir edilebilecek *birtakım* epistemik yükümlülüklerin var olduğunu düşünsem de, AVA'nın karşı çıktığı ve Feldman tarafından ele alınan rol yükümlülükler, bu özel türden değildirler. Örneğin, eğer bir döküntü rahatsızlığıyla bir cildiyeciye giderseniz, döküntünün ne olduğunu, ona neyin neden olduğunu ve onu nasıl tedavi edeceğini bilmek için bir özel, epistemik, rol yükümlülüğüne sahip olabilir. Bununla birlikte, AVA'nın saldırısı altındaki genel, epistemik yükümlülükler, cildiyeciniz tarafından sahip olunan özel epistemik yükümlülük gibi değildir. Sözde AVA tarafından yıkılan tipik epistemik yüküm-

²⁴ Kanıtsalcılığın doğru olduğunu varsayıyorum. Kanıtsalcılığın dikkatli bir ele alınışı ve savunması için bkz. Richard Feldman ve Earl Conee, 'Evidentialism', *Philosophical Studies* (1985), 15-34.

lülük türü, rol yükümlülüklerine çok fazla benzemez. Sıradan ahlaki yükümlülükler gibidirler.

Feldman'ın görüşünü eleştirirken yararlandığım 'özel' kelimesinden biraz uzaklaşıyorum. Aslında, Feldman, 'özel' terimini kullanmaz. Şayet bu, eleştirimi hileli kılacaksa, bu durumda temel itirazım şu olur: inananlar olarak sahip olduğumuz rollerle ahlaki failer olarak sahip olduğumuz roller arasında anlamlı hiçbir fark yoktur. Bu durumda, Feldman, 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesinde, sırf roller temelinde, epistemik ve ahlaki yükümlülük arasında tutarlı bir şekilde ayırım yapamaz. Bu nedenle, bana öyle gözüküyor ki Feldman'ın, epistemik gereklilikleri rol gereklilikleri olarak nitelendirmesi, 'gereklilik' genel olarak 'güç yetirebilmeyi' gerektirmez fikrini kabul etmeyi çok korkutucu bulanlar için yardımcı değildir. Daha iyi bir açıklama basitçe şudur: her ne kadar 'gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirir ilkesi dikkatli bir araştırma öncesi makul gözükmüş olsa da, araştırmamız 'gerekliliğin' gerçek bir şekilde 'güç yetirebilmeyi' gerektirmediğini gerekçelemektedir. Sonuç şudur: birisinin istençli olarak erişmesi umulamaz olsa bile, o kişi bir standarda tabi tutulabilir. Kleptomancılar, bir kleptomancı olma rolünü özgür bir şekilde kabul etmemiş olsalar bile ve çalmanın önüne geçemez olsalar bile, farklı bir şekilde davranmaları gerekmektedir. Kafadan zoru olan Sallanan Adam, sallanmaktan kendini alamıyor olsa bile, sallanmaması gerekmektedir. Herhangi bir ilginç anlamda, bir ahlaki fail olma rolünü üstlenmemiş ve ahlaken doğru şeyi yapamıyor olsalar bile, tüm insanların ahlaken doğru olan şeyi yapmaları gerekir. Benzer şekilde şöyle diyebiliriz: bütün insanlar, şayet istençli olarak öyle yapmasalar bile ve inançlar oluşturan yaratıklar olma özel rolünü üstlenemeseler bile, kanıtlarıyla uyumlu olan kanısal tutumlara sahip olmaları gerekir. Öncül (1) reddedilebilir. 'Gereklilik' 'güç yetirebilmeyi' gerektirmez. AVA, epistemik yükümlülüklerimize sahip olmadığını göstermez.

6. Kanısal İstenç-Dışılık

Her ne kadar, AVA'nın çürütülmüş olduğuna ikna olmuş olsam da, öncül (2)'ye geri döneceğim. Belki bazı okuyucular, AVA'nın çürütülmüş olduğuna hala ikna olmamış olabilirler. Ayrıca, öncül (2)'nin gerçek olup olmaması tek başına ilginç bir konudur ve dikkatli bir araştırmayı hak etmektedir. Gördüğüm

kadarıyla, inançlarımızın bize bağlı olup olmaması, din felsefesinde önemli sonuçlara sahiptir. Şayet, inançlarımızı kontrol edemiyorsak, bu durumda öyle gözüküyor ki ibadete layık hiçbir Tanrı bizim ona özgür bir şekilde inanmamızı umamaz. İnanmadaki başarısızlığın cezalandırılması tamamen uygunsuz gözükmetedir. Ve şayet inançlarımız bize bağlı değillerse ve çok sayıda insan Tanrı'ya inanmıyorsa, bu tamamen affedilmez bir felaket şekli gibi gözükmetedir.²⁵

Öncül (2), epistemolojik eserlerde çok az savunulmuştur.²⁶ Genellikle aşıkâr bir gerçeklik olarak öne sürülür. Mantık şudur: inanmayla son bulduğumuz şey üzerinde kontrole sahip değiliz. İnanığımız şeye karar veremeyiz. Belki araştırmamızın değişik görünüşlerini kontrol edebiliriz ve belki dünyanın değişik görünüşlerini kontrol edebilir ve bu sayede inançlarımızı etkileyebiliriz, fakat ne zaman ki elimizde kanıt vardır ve biz bir önermeyi ele almaktayız, bir kanısalsal tutum oluştururuz ve o bizim istençli olarak yaptığımız bir şey olmayacaktır. Feldman'ın ifade ettiği gibi " biz kanıtlarımızın (ya da belki inançlara neden olan kanıtsal-olmayan her ne varsa onlarla birleşmiş olan kanıtlarımızın) eline düşmüş durumdayız."²⁷

Öncül (2) lehine sunulan kısa düşüncelerden bazıları dikkatli bir şekilde incelenmeye değerlidir. Alvin Plantinga öncül (2) lehine aşağıdaki vakayı sunar:²⁸

Cadde aşağı araba kullanırken yaklaşan bir otomobil olarak gözükken şeyle karşılaşmış durumdayım; böyle bir durumda, genellikle yaklaşan bir otomobilin var olduğuna inanıp inanmama bana bağlı değildir... Amerikan nüfusunun Çin'in nüfusunu geçtiğine inanmam için bana bir milyon dolar öneriyorsunuz; elimden geldiğince gayret edebilirim, en uç noktaya dek kendimi zorlayabilirim: işe yaramayacaktır.²⁹

Plantinga, birisinin derhal inanamayacağı çok sayıda şeyin olduğunu söylerken haklıdır. Şu an elimdeki kanıtla, Birleşik Devletler nüfusunun Çin'in nüfusunu geçtiğine hemen inanmam. Bu doğru. Bu, inancımın kontrolüm altında ya da istençli veya özgürce olmadığını gösterir mi?

²⁵ Theodore Drange, *Nonbelief and Evil* (Amherst, NY:Prometheus Press, 1998).

²⁶ Alston'un çalışması bir istisnadır.

²⁷ Feldman, 'Voluntary Belief and Epistemic Evaluation', 83.

²⁸ Alston, aynı tür örneği, 'The Deontological Conception of Epistemic Justification'adlı makalesinin 263.sayfasında vermektedir.

²⁹ Plantinga, *Warrant: The Current Debate*, 24.

Hiç de değil. Bu, birinin özgürce diye telakki edeceği başka eylemler üzerinde düşünerek görülebilir. “Derhal yapamayacağım” çok sayıda şey vardır. Varsayalım cadde aşağı araba kullanıyorum ve bir anneyle çocuğunun yoldan aşağı yürüdüklerini görüyorum. Onları görüyorum ve kendime soruyorum, “üzerlerine mi sürsem acaba?” Derhal ve özgür bir şekilde, öyle yapmamaya karar verip sonra serbestçe kullanırım arabamı. Aslında, çok önemli bir anlamda, hemen öyle bir şey yapamam. Bana bir milyon dolar verebilirsiniz ve yine de öyle yapamam. Bu tam olarak benim yapabileceğim bir şey değildir. Bu, özgür bir şekilde çocukla annenin üzerine sürmemeye karar vermediğimi gösterir mi? Elbette değil. Plantinga, anne ve çocuğun üzerine sürmeme kararımın özgürce olduğuna katılabilir, fakat bir anlamda, çocukla annenin üzerine sürmeye gerçek bir şekilde *karar verebileceğim* yanıtını verebilir; *hiç yapmayacağım* bir şeydir çünkü bana yeterince sağlam bir dürtü verilmiş değildir. Açıkçası, sırf peşin para için öldürecek kişi değilimdir. Belki kesin olarak onların gerçek bir şekilde çok kötü olduklarını bilsem yapabilirim ve üzerlerine sürmekle onların neden olacakları büyük bir trajediyi engelliyor olacağım. Bu yanıtı katılıyorum. Şayet yapmak için sağlam nedenlerim varsa yapabilirim. Fakat bu fazladan anlam saptırması, vakayı dramatik bir şekilde değiştirecektir. Plantinga'nın örneğindeki fazladan anlam saptırmasını Birleşik Devletler nüfusunun Çin'in nüfusundan daha büyük olduğuna inanmayla ilgili olarak düşünürsek, ona da inanabileceğimi gösterecektir. Doğru dürtü çeşidi bana verilmişse, yani, şayet ona inanmak için sağlam nedenlerle donatılmışsam ona da inanabilirim. Bir milyon dolar işe yaramayacaktır. İnanmak için doğru neden türüne ihtiyacım vardır ve onun iyi kanıt olarak görünen şey formunda gelmesi gerekir. Örneğin, şayet *New York Times* dergisinde Birleşik Devletler nüfusunun Çin'in nüfusundan daha büyük olduğunu okusam ve sonra benzer bir haberi *National Public Radio*'yu dinlerken duysam, şaşırıyorum, fakat inanabilirim, hatta inanırım. Bu nedenle, aksi istikamette çok büyük kanıt olarak gördüğüm şey karşısında, her hangi bir şeye tam olarak inanmıyor olmam kuru gerçeği, inançlarımın kontrolüm altında olmadıklarını göstermez. En fazla, bir önermeye, inanma da görevim tarzında mecburen inanamayacağımızı gösterir. Bununla ilgili bu kadar kötü olan nedir?

Richard Feldman, Öncül (2) için bir başka benzer savunma hattı sağlar:

Basit eylemlerle inançlar arasındaki zıtlık dikkat çekicidir. Şu anki nispeten normal koşullarım altında, eğer elimi kaldırmak istiyorsam, onu derhal yapabilirim. Tersine, eğer çok geçmeden yağmur yağmaya başlayacağına inanmak istiyorsam, onu hemen yapamam.³⁰

Bu fikirle birlikte üç sorun vardır. Birincisi, kanısal bir tutum oluşturmamanın özgür olması için, tıpkı elimi yukarı kaldırmam gibi olmasına gerek yoktur. Tipik olarak, birinin elini kaldırması bizim için önemli değildir. Eğer elimi kaldırmamı benden isterseniz, boş gözlerle size bakıp “nasıl yani” diye düşünebilir ve elimi kaldırabilirim. Genellikle, inançlar bunun gibi değildirler. Tipik olarak, kanısal bir tutum oluşturma, birisinin olağan üstü durumlar altında elini kaldırması gibidir daha çok. Örneğin, elinizi kaldırmanızın, utangaç olduğunuza ve dünyanın en kötü şarkıcılarından biri olduğunuza haklı olarak inandığınız bir anda, kalabalık bir insan önünde tek başına bir şarkı söylemek için gönüllü olacağınız anlamına geldiğinde olduğu gibi. Bu koşullar altında, elinizi hemen kaldırabileceğinizi söylemek yanlıştır. Yine de, eğer elinizi kaldırırsanız ya da kaldırmamaya karar verirsiniz, özgür bir şekilde öyle yapabileceksiniz. Bu nedenle, eğer bir şeye “ derhal inanamıyorsanız”, bu inançlarınızın istençli olmadıklarını göstermez.

İkinci problem şudur: koşulları nispeten normal yapan şeyin ayrıntıları önemlidir. İstersem elimi derhal yukarı kaldırabileceğim hakikaten doğru değildir. Başka pek çok şeyin de doğru olması gerekir. Örneğin, beynimin doğru bir şekilde çalışıyor, kolumun doğru bir şekilde çalışıyor olması vs. gerekir. Eğer birinin elini kaldırması özgür bir eylemse, tüm bu ayrıntılar, Feldman’ın normal koşullarının bir parçası olur. Bir istemin kuru mevcudiyeti, eylemi özgür kılmak için yeterli değildir. Bir şeyin meydana gelmesini istemek ve onun da derhal meydana gelmesi saçma olmaz mı? Bu özgürlük değil, büyü veya daha kötü bir şey olacaktır. Benzer şekilde, inanç durumunda, özgür bir şekilde inanmak için yalnızca bir inanma arzusundan daha fazlasına ihtiyaç duyarız. Kısa bir süre sonra yağmur yağmaya başlayacağına özgürce inanmak istiyorsam, başka bir sürü şeyin de doğru olması gerekecektir. En önemli olarak, kısa süre sonra yağmur yağacakmış gibi gözükmesi gerekecektir bana. Beynim doğru bir şekilde

³⁰ Feldman, ‘Voluntary Belief and Epistemic Evaluation’, 80.

çalışıyor olmak zorunda olacaktır. Sırf bana doğru gibi gözükmüyor diye bir şeye inanamıyor olmam, inançlarımın özgür olmadıklarını göstermez. Sırf istediğim şeyi yapamıyor veya inanamıyor olmam, özgür olmadığımı göstermez.

Üçüncü problem de şudur: bazı inançlar olağan koşullar altında hemen elini kaldırmaya çok fazla benzer. Örneğin, biraz üzgün ve çökkün hissettiğinizi varsayın. Korkuyu atlatmak için tüm ihtiyaç duyacağınız şey, kendinizle ilgili hoş bir şeye inanmaya başlamanızdır. Ben sizin arkadaşınızım ve size yardım etmek için buradayım. Geçen hafta New York Şehir Maratonu’nu kazandığınızı varsayın. Sizden bu maratona kazandığınıza derhal inanmanızı istiyorum. Bahse varım hemen *inanabilirsiniz*. Önermeyi düşüneceksiniz, inanmak isteyeceksiniz çünkü daha iyi hissetmenizi sağlayacağını biliyorsunuz ve derhal onu benimseyeceksiniz. Zaten eğilimsel olarak maratona kazandığınıza inandığınız doğru olsa da, yerine getirmeye kandırılmış olduğunuz eylemler için de benzer şeyler söylenebilir.

Öncül (2)’yle ilgili bir başka savunma denemesi yapalım. Alston, “sadece öyle yapmaya karar vermek suretiyle bir önermeye karşı önermesel bir tutumu değiştirebilir misiniz?” sorusunu yöneltip, “böyle bir güce sahip olmadığım bana açık gözükmüyor” şeklinde yanıtlar.³¹ Doğrusu, bana öyle gözükmüyor ki ben bu güce sahibim ve bir hayli kullanmaktayım. Özel güçlere sahip olduğumdan eminim. Örneğin, 11Eylül, 2001 sabahı, NPR’yi dinliyordum ve bir uçağın kaza sonucu Dünya Ticaret Kuleleri’nden birine çarptığına inandım. İkinci uçak ikinci kuleye çarptıktan sonra ve Pentagon da vurulunca yanılmış olduğuma karar verdim. Gerçekle yüzleşmenin daha iyi olduğuna ve onun bir kaza olmadığını inanmaya karar verdim ve hemen ardından da öyle oldu zaten. Kanıtın nasıl gözüktüğünden bağımsız bir şekilde bir önermeye inanmaya, inanmamaya veya yargımı askıya almaya tamamen karar veremeyeceğim doğrudur. Kanısal kararlarım, bana sağlam kanıt olarak gözüken şeylerle (veya beni dürtükleyen şey her neyse onlarla) yönetilmektedir. Bununla birlikte, kanısal tutumları değiştirmek için bir karar verirsem, kanısal tutumlarımı o doğrultuda uyarlayabilirim.

Bu özelliği paylaşan çok sayıda özgür eylem vardır. Batı Virginia’da bir gün, sorunu çok dikkatli bir şekilde ve uzun süre düşündükten sonra, arabayla

³¹ Alston, ‘The Deontological Conception of Epistemic Evaluation’, 263.

yolda çarpılan hayvanı yiyecek kimse olmayacağıma karar verdim. Şimdi ne zaman çarpılarak öldürülmüş bir hayvan görsem, durmama kararına bağılı olarak hızla arabamı sürüp geçerim. Bu kararı değıştirmek için son derece güçlü isteklendirici şeye ihtiyaç duyarım. Sigara içmeye başlamaya hemen karar veremem. O kararı almak için son derece güçlü isteklendirici bir şeye ihtiyaç duyacağımıdır ve onun ne olabileceğini dahi tahayyül edemiyorum. Fakat şayet bu kararları almayı becerebilirim, eylemleri de hallederim. Bu nedenle, kanusal tutumlarımı değıştirebileceğimi düşünüyorum. Kanıtlarım (ya da diğeri dürtülerim) öyle yapma doğrultusunda kararımı etkilediği her zaman öyle yaparım. Yeni kanıt olmaksızın veya kanıtımla ilgili yeni bir değılendirme olmadıkça tipik olarak kanusal tutumlarımı tamamen değıştiremem. Fakat ne zaman tutumları değıştirmeye karar vermek için bir nedenim olursa, öyle yapabilirim ve yaparım da. Bu sınırlama, kanusal özgürlüğümle ilgili bir sınırlama değıildir ve AVA'nın ikinci öncülünü kabul etmek için sağlam bir neden değıildir.³²

Plantinga'nın, inanmada göreyim hadi tarzında mecburen inanamayacağımız iddiası, inançlarımızın özgür bir şekilde elde edilmediğini göstermez. Feldman'ın, inanmak istediğimiz her şeye inanamayacağımız iddiası da, inançlarımızın özgür olmadığını göstermez. Alston, sadece öyle yapmaya karar vermek suretiyle kanusal tutumlarımızı değıştiremeyeceğimizi ileri sürerken yanılmaktadır.

Öncül (2)'yi desteklemek için kullanılabilir bir başka benzer düşünce çizgisi de şöyledir: Bir kez, p'ye inanmaya karar verdiğimde, p'ye inanacağım ve sonra alternatif bir kanusal tutumu derhal üstlenemeyeceğim. Bu, kanusal tutumlarımın özgür olmadığını gösterir mi? Şayet başka türlü davranmaya güç yetirebilmem, istençli bir eylemin zorunlu bir koşulu değıilse, kanusal tutumlarımın özgür olmadığını göstermez.³³ "Kilitli oda" örneği veya bir başka Frankfurt-tarzi karşıt örnek, pek çok kişinin kesin ispatlar olarak gördükleri şeyi temin eder: bu ispatlara göre, başka türlü davranmaya güç yetirebilme özgür bir eylemin zorun-

³² Bu istenç dışılık savunmasıyla ilgili bir başka sorun onun şunu varsayıyor gözükmesidir: şayet birisi A yapmaya karar verdiği için A yapıyor ise, ancak o zaman özgür bir şekilde A yapmaktadır. Bu varsayıma, bu bölümün son paragrafında karşı çıkacağım ve onu bu makalenin 6,7 ve 8.ci bölümlerinde ayrıntılı olarak tartışacağım. Aslında şöyle düşünüyorum: özgür bir eylem, isteyerek yapılan bir eylemdir, dolayısıyla söz konusu eylemi yapmak için açık bir karar ya da niyet içermesi gerekmez.

³³ Belirtmeye değıer ki Alston, başka türlü davranmaya güç yetirebilmenin, özgür bir eylem için zorunlu bir koşul olduğuna açıkça inanmaktadır.

lu bir koşulu değildir. Varsayalım ki bir odada kulaklıkla müzik dinliyorum ve tamamen kendimi eğlendiriyorum. Odadan ayrılmak istemiyorum. Aslında, şu anda bulunmayı tercih edebileceğim başka bir mekân da yoktur. Benim bilgim dışında, arkadaşlarım odamın kapısını kilitlemişler ve dışarı çıkıp sürprizi hemen görmemi istemiyorlar. Başka türlü yapamayacak ve odayı terk edemeyecek olsam bile odamda özgürce durmaktayım. İnanmayı amaçladığım şeye inanıyor olduğum sürece, özgürüm. Bu nedenle, bu fikir de öncül (2)'yi desteklememektedir.

İnançlarımızın pek çoğu, oldukça çabuk bir şekilde üzerimize gelir. Bazı algısal inançlar adeta kendiliğindedir. Bir eylem ya da bir inancın neredeyse kendiliğinden olması gerçeği, onu, istençdışı, kontrol dışı ya da özgür olmayan olarak görmek için bir neden değildir. Her sabah, alarm saatim çaldığında, kendiliğinden, isteyerek ve istençli bir şekilde alarm saatimi kapatıyorum. Arkadaşımı kahvehaneye giderken gördüğümde kendiliğinden, istençli olarak ve özgürce “merhaba” diyorum.

Son olarak, birisi, genellikle çok fazla gayret göstermeksizin, planlamaksızın ve inanmak için açık bir karar olmaksızın inandığımızı belirtilebilir. İnançların bu niteliğini, yaptığımız diğer şeylerle karşılaştırın. Örneğin, şu anda, bir ara vermeyi ve koşuya gitmeyi düşünüyorum. Bir koşuya gitmeyi düşünüyorum, gerçekten bir koşuya gideceğime karar veriyorum ve sonra gerçek bir şekilde dışarı çıkıyorum ve koşuyorum. Bilinçli olarak düşünüyorum, “vay be koşmaya gideceğim”. İnançlar oluştururken genellikle böyle bilinçli planlar yapmam. “hey güneşin parladığına inanacağım” deyip ve sonra güneşin parladığına inanmam. Çoğunlukla doğrudan inanırım. Söz konusu karşıtlık doğrudur, fakat bu, kanısal tutumların kontrolümüz dışında olduğu fikrini desteklemez. Koşmaya gittiğimi düşünün. Bir süre sonra, bilinçli bir gayret ve planlama olmaksızın, sol bacağıma, sağ bacağıma, sol kolumu, sağ kolumu vs. hareket ettirmek için açıkça karar vermeksizin kollarımı ve bacaklarımı hareket ettiriyor olacağım. Uzuvarımı sağa sola hareket ettiririm sadece. Her ne kadar sağ bacağıma ve sonra sol bacağıma ve sonra sağ bacağıma hareket ettirmeyi amaçlamış olmasam da, bu hareketlerin her birisi isteyerek yapılır. Uzuvarımın hareketini yapan ben olduğum sürece ve benim istediğim şekilde hareket ettikleri sürece özgür bir şekilde koşmaktayım. Koşmam benim kontrolüm altındadır. İnanmayı amaç-

ladığım şeye inandığım sürece, özgürce inanırım. İsteyerek A yapmak için, açık bir şekilde A yapmaya niyetlenmek gerekmez. Birisinin A yapmaya niyetlenmesinden ötürü A yapması, bir eylemin özgürce olması için zorunlu koşul değildir. Zorunlu olan bütün şey, eylemin isteyerek yapılmasıdır.³⁴ Mevcut yazın dünyasında belirtilen nedenlerin, AVA'nın ikinci öncülünü desteklemediği sonucuna ulaşmaktayım. AVA'nın ikinci öncülü hiç de açık bir gerçeklik değildir.

7. Kanusal İstençlilik

Kanusal istenç-dışılığın apaçık olduğu lehine çok fazla şey var. Kanusal istençliliğin doğru olduğuna her hangi biri gerçekten inanıyor mu? Kanusal istençlilik savunulabilir midir? Daha önce zikrettiğim gibi, sanırım pek çok teist en azından neye inanacağımıza özgürce karar verebileceğimizi umuyor olması gerekir. Felsefe tarihinde çeşitli büyük şahsiyetler, açık bir şekilde istençlilik taraftarıydı. Augustine, Auqinas, W.K. Clifford, James, Pascal, Descartes, Kierkegaard ve Tolstoy açık örneklerdir.³⁵ Descartes, açık bir şekilde inançlarımız üzerinde kontrole sahip olduğumuzu düşündü. Örneğin, First Meditation'da, Descartes, gayretini " genel olarak evvelki tüm fikirlerimi yıkmak" olarak tasvir eder.³⁶ *The Principles'ta* Descartes şöyle der: "Nihayet, onayını verebilen ya da saklayabilen bir özgür irademizin var olduğu, bunun bizde doğuştan bulunan ilk ve en sıradan düşüncelerden biri olarak görülebileceği çok açıktır"³⁷ Daha yakın zamanlarda Carl Ginet³⁸, Matthias Steup³⁹, Bas Van Frassen⁴⁰, Mark Heller⁴¹ ve Roderick Chisholm⁴² kanusal istençliliğe bağlılık göstermişlerdir. Chisholm şöyle der: "şayet öz denetim, hareket için zorunlu olan bir şeyse, bazı inançlarımız eylem gibi olacaktırlar. Bir kişi irdelemede bulunup sonunda bir karara vardığında,

³⁴ Benim görüşüme göre, S'nin A'yı isteyerek yapması, S'nin, A yapmada başarılı olma olasılığıyla ilgili her hangi bir inanca sahip olmasını gerektirmez.

³⁵ Kanusal istençliliğin felsefe tarihindeki bir tartışması için, Louis P.Pojman'nın *Religious Belief and the Will* (London and New York: Routledge & Kegan Paul, 1986) adlı kitabının birinci bölümüne bakınız.

³⁶ L. Lafleur, *Descartes' Meditations on First Philosophy* (New York: 1951), p. 17.

³⁷ Elizabeth Haldane and G.R.T. Ross, *The Philosophical Works of Descartes* (New York: 1911), xxxix.

³⁸ Ginet, 'Deciding to Believe'.

³⁹ Steup, 'Doxastic Voluntarism and Epistemic Deontologism'.

⁴⁰ VanFrassen, 'Belief and the Will', *Journal of Philosophy* (1984).

⁴¹ Mark Heller, 'Hobartian Voluntarism: Grounding a Deontological Conception of Epistemic Justification', *Pacific Philosophical Quarterly*, vol. 81, no. 2 (June 2000), pp. 130-141.

⁴² Roderick Chisholm, 'Lewis' Ethics of Belief', in P.A. Schilpp (ed.), *The Philosophy of C.I. Lewis* (LaSalle, IL: Open Court, 1968), *Theory of Knowledge*, 2nd edition (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977).

onun kararı ona attığımız her hangi bir eylem kadar onun kontrolünde olacaktır”⁴³ Ginet, birinin sadece öyle yapmaya karar vererek kesin kanıtlar olmaksızın bir şeye inandığı durumların var olduğunu düşünür.⁴⁴ Açıkçası, bazı insanlar için, kanısal istençlilik doğru gözükmemektedir. Fakat kanısal istençlilik gerçekten savunulabilir midir?

Matthias Steup son zamanlarda kanısal istençlilikle ilgili çok dikkatli ve ilginç bir savunma ortaya koymuş durumdadır.⁴⁵ Her ne kadar onun AVA’ya karşı kapsamlı argümanının girift ayrıntılarına değinecek olmasam da, merkezi görüşüne değineceğim. Esas olarak Steup, inanmaya karar verdiğimiz şeye inanıyor olduğumuzda, inançlarımızın özgür olduğuna inanır. O, kanısal bir kararın oluşturulmasıyla icra edilmesi arasında bir ayırım yapar. Steup, sıradan eylemleri inançlarla kıyaslamak suretiyle görüşünü kurar. “ Şimdi, tıpkı bir eylemin lehine ve aleyhine nedenlerimizi tartabildiğimiz gibi, bir önerme lehine ve aleyhine de kanıtları tartabiliriz. Bu nedenle, pratik bir irdelemeye ilaveten, epistemik irdeleme vardır.”⁴⁶ Sonra şöyle sorar, “ şayet pratik irdelemeyle meşgul olmak suretiyle ne yapacağımıza karar verebiliyorsak, kanıtı tartmak suretiyle, yani epistemik irdelemede bulunarak da, neye inanacağımıza karar verme gücünde olmamız gerekmez mi?”⁴⁷ Yanıtın ‘evet’ olduğunu düşünür. Steup’a göre, “bir karar yürütürüm, örneğin p’ye inanmak için, şayet p inancını oluşturursam, kanıtımın p’yi desteklediğine hükmetmem, o inancın nedensel tarihinde katkıda bulunan bir etkidir.”⁴⁸ Yani, şayet birisi “nedenlerinin veya kanıtlarının x yapmayı desteklediği sonucuna ulaşmış olduğu için x yapıyorsa, o kişi x yapmak için bir karar icra etmiş demektir.”⁴⁹

Feldman, Steup’un görüşünü hemen reddederek şöyle der:

Şayet, inancın irdeleme sonucu olduğu gerçeği, inancı istençli kılmaya yeterli olsa, bu durumda çok sayıda açık istenç-dışı davranış, istençli olacaktır. Bir şey hakkında irdelemede bulunma, inançtan başka durumlarla son bulabilir.

⁴³ Chisholm, ‘Lewis’ Ethics of Belief’, 224.

⁴⁴ Ginet, ‘Deciding to Believe’.

⁴⁵ Steup, ‘Doxastic Voluntarism and Epistemic Deontology’.

⁴⁶ Steup, 33.

⁴⁷ Steup, 33.

⁴⁸ Steup, 34.

⁴⁹ Steup, p. 35.

Arzularla veya panikle son bulabilir. Böylece, örneğin, değişik dondurma tatlarıyla ilgili bir süre düşünebilirim ve bir kepeçe kakaolu dondurma istemekle son bulabilirim. Ya da emeklilikle bağlantılı masraflar hakkında düşünüp bir panikle son bulabilirim. İrdeleme bu sonuçlarla son bulur. Şayet, sırf kanıtla ilgili irdelemenin bir sonucu olmasından ötürü inancın istençli olduğunu söylersek, bu durumda irdelemenin bu gibi sonuçlarının da benzer şekilde istençli olduklarını söylemek gerekebilir. Neden istençli olmadıklarını söylememek gerektiğini anlamak zordur. Hâlbuki bunların istençli olmadıkları açıktır.⁵⁰

Feldman, kanusal istençliliği, yalnızca, “irdeleme sonucunda ortaya çıkan her şey özgürdür” şeklinde bir sırf evrensel bir genellemeye dayandırmamak için ikna edici bir neden bulmaktadır. Elbette, Steup’un kendi durumunu, Feldman’ın eleştirdiği evrensel genelleme üzerine dayandırması gerekmez. Aslında, Steup’un genellemesi, Feldman tarafından hedeflenenenden birazcık farklıdır. Tekrar edecek olursak, Steup’un ilkesi şöyledir: “şayet birisi, elindeki nedenlerin ve kanıtların x yapmayı desteklediği sonucuna ulaşmış olmasından ötürü x yapıyorsa, o kişi bir x yapma kararı icra etmiştir”.

Feldman’ın örneğinde, birinin kanıtı onun emekli olmasını desteklemektedir, fakat bu onun panik yapmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, burada x, hem “emekli olmam gerekir” ve hem de aynı zamanda “paniklemeyi” simgelemektedir. Steup’un ilkesini alt etmek için, Feldman’ın, örnek boyunca x’in aynı şeyi simgelediği bir duruma ihtiyacı vardır. Örneğin, bir kişinin, emekli olması gerekir mi gerekmez mi üzerinde düşünmesi, doğru olmak zorunda olacaktır. Sonra şu hükme ulaşır: adamın kanıtı, onun panik yapması gerekir iddiasını desteklemektedir. Sonra adam, kısmen paniklemesi gerektiği sonucuna ulaşmış olduğu için panikler. Bu tuhaf durumda, ne var ki, paniklemesinin istenç dışı olduğu bana pek açık görünmüyor. Bu nedenle, sanırım, Steup bu eleştiriyi savabilir.

Hernekadar, bu konuda Steup’ın yazmış olduklarının çoğuna katılıyor olsam da, sanırım Steup’un yaklaşımı, kanusal istençliliği dayandıracağımız temeli bulmaktan acizdir. Makalemle ilgili yazılı yorumlarda, Richard Feldman, Steup’un görüşüyle ilgili yeni ve çok ciddi bir eleştiri sundu. Steup’un bu eleştiri-

⁵⁰ Feldman, ‘Voluntary Belief and Epistemic Evaluation’, 86.

riyi atlatması için kolay bir yol göremiyorum. Feldman'a göre, Steup'un, birinin kanıtı, onun x yapmasını desteklemektedir şeklinde hükmetmesiyle ilgili görüşü, "birinin kendi kanıtı hakkında bir inanç oluşturması gibi gözükmektedir. Şayet tüm inançlar böyle ön inançlar gerektiriyorsa, öyle gözüküyor ki birinin bir inancını istençli olarak oluşturması için daha karmaşık inançlarla sonsuz bir geriye gidip oluşturması gerekmektedir"⁵¹ Ayrıca, öyle gözüküyor ki bir kişinin sahip olması gereken inançların çoğu, çoğunlukla kanıtla ilgili irdeleme olarak adlandıracağımız şeyin sonucu değildir. Açık algısal deneyimlere dayalı inançlar, gerçek her hangi bir irdeleme ya da kanıtın neyi desteklediğine karar verme gayreti olmaksızın oluşur gibi görünmektedir. Genellikle inanmayla son bulduğumuz şeylere inanmaya karar veririz demek tamamen yanlış görünmektedir.⁵² Bu nedenle, istençlilik taraftarının, kanısal istençliliği daha iyi bir şekilde savunmaya ihtiyacı vardır.

Kendi kanısal istençlilik yorumumu sunmadan önce, başlangıçta belirtmem gerekir ki bağdaşırcılık (compatibilism) görüşünü umursamayan birinin, açıklayıp savunacağım görüşü inandırıcı bulmasını ümit etmiyorum. Bununla birlikte, sanırım, hem bağdaşırcılık savunucularının hem de bağdaşırcılık karşılarının şu iddiamı iyi değerlendirmeleri gerekir: inançlar, kesinlikle, tartışma götürmez bir şekilde özgür-olmayan eylemler kategorisinde değildirler. İnançlar, bağdaşırcılık savunucularının ve karşılarının hakkında şiddetli bir şekilde fikir ayrılığına düştüğü pek çok diğer eylem kadar özgürdür. Ayrıca belirtmek gerekir ki, özgür irade konusunda bağdaşırcı olan çok sayıda filozof, kanısal istençlilik yanlısı değildir. Feldman gibi, çok sayıda bağdaşırcı, "basit eylemlerle inançlar arasındaki zıtlığın dikkat çekici olduğuna" inanmaktadır. Matthias Steup gibi, ben de, bu bağdaşırcıların büyük bir hata yaptıklarını düşünüyorum. Şayet bağdaşırcı sezgilere sahipseniz, AVA'nın ikinci öncülünü reddetmeniz gerekir.

8. Kanısal Bağdaşırcılık

AVA'nın ikinci öncülünün yanlış ve kanısal istençliliğin doğru olduğuna inanıyorum, fakat kanısal özgürlüğün, özü itibarıyla bağdaşırcı olan bir özgürlük türü olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla, savunacağım görüş Kanısal Bağdaşırcı-

⁵¹ Richard Feldman'ın makalemle ilgili yazılı yorumlarına uygun olarak söylüyorum. Nisan, 22, 2002.

⁵² Bu eleştiri Ginet'in görüşüne de uygulanabilir.

lık diye adlandırılacaktır. Kanısal tutumların normal olarak istençli bir şekilde oluşturulduğu iddiasıyla, kanısal tutumların, kanıtımızla ilgili değerlendirmemizin bir sonucu olarak belirlendiği iddiasının bağdaşabilir olduğuna inanıyorum. Sanırım kanısal tutumlar tipik olarak özgür bir şekilde elde edilirler, çünkü kanısal tutumlar genellikle isteyerek elde edilirler.⁵³ 'İsteyerek' kelimesiyle, inanmak (veya inanmamak veya yargıyı askıya almak) doğrultusunda açık bir niyet ya da belli bir kanısal tutumu kabul etme doğrultusunda net bir karar dolayısıyla kanısal tutumların elde edildiklerini kastetmiyorum.⁵⁴ Bu, tesadüfen olabilir, fakat sanırım, birinin açık bir şekilde inanmaya niyetlendiği ya da karar verdiği genellikle doğru değildir. İsteyerek x yapmak için, bilinçli bir şekilde x yapmaya karar vermek ya da açık bir şekilde x yapmayı amaçlamak yeterlidir, fakat zorunlu değildir.⁵⁵ Bir şeyi maksatlı olarak yapmak, bir eylemin isteyerek yapılmış olması için zorunludur. Birisi bir şeyi, bilinçsizce, otomatikman ve isteyerek yapabilir. Bu makalenin cümlelerinin çoğunun her bir harfi, otomatikman ve bilinçsizce fakat isteyerek yazıldı. Çoğu durumda, sadece yazmayı amaçladığım harfleri yazdım. Eylemlerimizin doğa yasaları ve hatta şayet gerekircilik (determinism) doğruysa geçmişteki olaylar tarafından belirleneceği gerçeğini kontrol edemediğimiz gibi, sıra dışı vakalar hariç⁵⁶, tıpkı aynı şekilde, inançlarımızın da, kanıtların farkında olmamızla belirleneceği gerçeğini de kontrol edemeyiz. Şayet inançlarımız ve eylemlerimiz özgürse, gerçekten önem arz eden şey, onların maksatlı olmalarıdır. Her ne kadar özgürlüğün tam bir bağdaşırıcı analizini savunmamış ve savunmayacak olsam da, sanırım, önermelere doğru aldığımız kanısal tutumlarla, bir bağdaşırıcının özgür olarak telakki edeceği diğer eylemler arasında çoğunlukla yararlı bir fark bulunmamaktadır.

Ayrıca, bağdaşırıcılık savunucuları ve karşıtlarının, özgür eylem örneği olmadıkları konusunda hemfikir olacaklarına inandığım bazı örnekler vermek suretiyle, Kanısal Bağdaşırıcılığın kabul edilmesini teşvik edeceğim. Sıradan inançların, bu açık ve net vakalar gibi olmadıklarını savunacağım. Bu nedenle,

⁵³ Her ne kadar bunu özgürlüğe dair bir tahlil olarak ileri sürmüyorsam da, özgür bir eylem için zorunlu bir koşulu sunuyor olduğumu düşünmüyorum.

⁵⁴ Tekrar belirteyim, isteyerek x yapmanın inançlar içerdiğini düşünmüyorum. Dolayısıyla, inançlara dair geriye doğru inanç zinciri oluşturma tehlikesini savabiliyorum.

⁵⁵ İnsancıl Topgöllesi Vakası gibi durumlar hariç. Bkz. Bölüm 8.

⁵⁶ Feldman'ın, 'Voluntary Belief and Epistemic Evaluation' adlı makalesinin 82. sayfasında, lisansüstü öğrencilerin tutmak için ışıkların açık olduğuna inanmayla ilgili örneğine bakınız.

hem bağdaşırcılık savunucuları hem de karşıtlarının kabul etmeleri gerekir ki inançlar tartışma götürmeyecek bir tarzda özgür-olmayanlar kategorisinde değildirler. Son olarak iddia edeceğim şey şudur: tipik durumlarda, inançlar, bağdaşırcıların(bağdaşırcılık karşıtlarının değil) özgür eylem olarak telakki ettikleri başka bazı eylemlere çok benzemektedirler. İşte, beş adet tartışma götürmeyecek tarzda özgür-olmayan eylem/tepki örneği:

1. Sallanan Adam. Sallanan Adam'ın gece 03.00'dan sabah 08.00'e kadar sandalyesinde zorgulu sallanışı.
2. Yapışkan Parmak. CD'lerinizi çalan, kleptomani hastası Yapışkan Parmak.
3. Pinokyo. Çocuğun birine, geçici olarak tepeden tırnağa kendisini etkisiz hale getiren bir ilaç verilir. Başka bir kişi, çocuğun uzuvlarını bir kukla gibi hareket ettirir ki bu da matematik sınavı esnasında çocuğun birden bire dans etmesine neden olur.
4. Çocuğunuz size bir buket elle toplanmış saman nezlesine neden olan otu verdikten sonra kontrolsüz bir şekilde hapsirmanız.
5. Birisi utandırıcı bir şey söylediğinde yüzünüzün kızarması.

Tipik olarak inançlar, Sallanan Adam'ın sallanması gibi değildir. Zorgulu inançlar ve belki hipnoz altında telkin edilen inançlar hariç, inançlarımız, Sallanan Adam'ın sallanmasıyla çok az benzerlik taşır. Farklılık dikkat çekicidir. Ne olduğu fark etmeksizin kendimizi mecburen bir şeylere inanırken bulmuyoruz. Kontrol edilemez bazı zorlamalara değil, dünyanın bize gözükme şekline tepki vermekteyizdir. Alışılmış olarak, inançlar hiç de Sallanan Adam'ın sallanması gibi değildir. O sallanmayı amaçlamaz ve onun sallanması maksatlı olarak yapılmaz.

Benzer şekilde, kanısal bir tutumu üstlenmek, Yapışkan Parmak'ın çalması gibi değildir. Ne yapmayı amaçladığı önemli değil, o sadece çalmaktadır. Bu kez yapmayacağını söyleyerek bir CD dükkânına girer. Ne o olduğu önemli değil, çalar. Kleptomani rahatsızlığını kontrol altına almak için yardım arıyor olabilir. Kendisini kontrolsüz hisseder. Tipik olarak, kanısal tutumlar bunun gibi değildir. Kendimizi kontrolsüz hissetmeyiz ve alışılmış olarak, o anda inanmayı amaçladığımız şeye inanırken bulmayız kendimizi. Birisi, tuhaf bir nedenle, bir CD dükkânına girerek, " dükkânda CD olduğuna inanmayacağım" diyebilir.

Şayet bu şahıs gözlerini açarsa, inanmamada başarısız olacaktır. Bununla birlikte, şayet o şahıs normalse, gözlerini bir kez açtığında kendisini yeni bir niyetle baş başa bulabilir. Bir kez CD'leri gördüğünde, isteyerek dükkânda CD'lerin olduğuna inanacaktır.

Pinokyo, matematik sınavı esnasında bedeninin sağa sola dans ettiğini keşfettiğinde şaşırıp mahcup olacaktır. Tipik olarak bu, dünyanın bize gözükme şekline tepki olarak kanısal bir tutum oluşturduğumuzda gözükken durum değildir.

Kanısal bir tutum oluşturmak, fizyolojik bir hapşırma tepkisi gibi değildir. Her ne kadar kanısal tutumlar, kanıtlara tepki olarak oluşturuluyorsa da, aktif olarak değerlendirdiğimiz şey kanıttır. Kanıtla ilgili değerlendirmemiz, isteyerek belli bir kanısal tutum oluşturmamıza neden olur. *Algıladığımız şey*, pek çok açıdan hapşırma gibidir, fakat algıladıklarımız temelinde bilinçli olarak benimsediğimiz önermeler hapşırma gibi değildir.

Her ne kadar, Bernard Williams⁵⁷ inanmayı, yüzün kızarmasıyla kıyaslasa da, kıyaslanmanın bir meziyeti yoktur. Yüz birden bire kızarıverir. Sizin yaptığınız bir şey değildir. Düşünün ki birisi size inanılmaz düzeyde utandırıcı bulduğunuz bir şeyi söylüyor, siz işittiğiniz yoruma uygun tepkinin yüz kızarması olduğunu biliyorsunuz, fakat yüzünüz kızarmış olarak yakalanmak istemiyorsunuz. Yüzünüzün kızarmamasını amaçlayabilirsiniz, kızarmaması için çabalayabilirsiniz, fakat kontrol sizde değildir. İstemeyerek yüzünüz kızarır. Tipik olarak inanma hiç de bunun gibi değildir. Başka bir araba sürücüsünün yepyeni arabanıza çarpmasını izlerken arabanızın içinde oturduğunuzu düşünün. Her ne kadar bunun doğru olduğunu istemeyecek olsanız da, kanıtı göreceksiniz ve birisinin arabanıza çarpmış olduğuna hükmedeceksiniz. Kanıtla baktıktan sonra, kendinizi isteyerek birinin arabanıza çarpmış olduğuna inanırken bulacaksınız. İnanma genellikle dikkat, yoğunlaşma ve en azından inanan tarafından bir gayreti gerektirir. Bir önermeye inandığınızda, sadece size yapılan bir şeye sahip olmuyorsunuz, siz de bir şey yapıyorsunuz.⁵⁸

⁵⁷ Bernard Williams, 'Deciding to Believe', *Problems of the Self* (New York: Cambridge University Press, 1973).

⁵⁸ Benzer sorunlar, Robert Audi'nun bir inanç oluşturmayı, bir bardak sudan arta kalan bir ıslak halkanın oluşumuna kıyaslaması ve Alston'un inanmayı, mide sıvılarının salgılanmasına kıyaslaması durumunda da or-

Kanısal tutumlar, açık ve net bir şekilde özgür-olmayan eylemler kategorisine ait değildirler. Bağdaşırcıların ve bağdaşırcılık karşıtlarının kabul etmeleri gerekir ki şayet kanısal bir tutum istenç dışıysa, örnekler üzerindeki evrensel sezgilerden ötürü öyle değildir.

İşte bağdaşırcıların özgür eylemler olarak düşünmeleri gereken üç örnek. Kanısal tutumlar oluşturmanın bu eylemlere çok benzediğine inanıyorum.

1. Akşam yemeği için bana bir tas taze ve lezzetli balkabağı çorbası veya bir tas bir aydır bekletilen lima fasülyesi ve ham dana ciğeri yahnisi seçeneği sunuluyor. Ciddiye almamı sağlayabileceğim tek seçeneği seçerim. Çorbayı seçişim, nedensel olarak birçok şey tarafından belirlenmiştir: balkabağı çorbasını alma niyetim dâhil, ciğere ve lima fasülyesine karşı katı isteksizliğim, vejetaryenliğe bağlılığım, hastalık korkum, doğa kanunları, yakın ve uzak geçmişten başka bir sürü şey.
2. İşimi bitirdikten sonra, uzun, rutin, günlük bir koşuya giderim. Koşmam, nedensel olarak benim koşma isteğim, koşmaya karşı dindirilemez bağlılığım, doğa kanunları, yakın ve uzak geçmişteki pek çok diğer nedenlerle belirlenmiştir.
3. İyi bir fıkraya gülerim. Benim gülmem nedensel olarak, şakayla ilgili değerlendirmem, gülme niyetim, doğa yasaları, yakın ve uzak geçmişte pek çok diğer nedenlerle belirlenmiştir.

Kanısal bir tutum oluşturma yukarıda listelenen eylemlere bir hayli benzer. Bu eylemler, kısmen kendimle ilgili hemen kontrol edemeyeceğim şeyler tarafından belirlenir. Çiğ ve bozulmuş ete çok karşıyım. Balkabağı çorbasını severim. Koşmaya ihtiyacım var veya kendimi mutsuz hissediyorum. Belirli şeyleri eğlendirici buluyorum. Çorbayla yahni arasındaki seçimde bulunmam gerekse çorbayı seçerim. Yahniiyi hemen seçmem. Koşmayı da hemen es geçmem. Öyle yapmamak için ikna edici bir mantığa gereksinim duyarım. Eğlendirici bulduğum bir şeye gülmezlik edemem. Gülmemek için ikna edici bir nedene gereksinim duyarım.

taya çıkmaktadır. Bkz. Steup ve Alston'un ' The Deontological Conception of Epistemic Justification' çalışmasında, Audi'nin 'Doxastic Voluntarism and the Ethics of Belief' adlı makalesi.

Benzer Şeyler, kanasal tutumlarım hakkında da söylenebilir. Bana doğru gelen bir araba gördüğümde, bir araba bana doğru geliyor önermesine inanmazlık edemem ya da yargımı askıya alamam. İnanmamak ya da kuşkuya düşmek için bir nedenimin olması gerekir. Bu sınırlamalar, yaptığım ya da inandığım Şey üzerinde kontrol sahibi olmadığımı göstermez. Burada dikkatimizi ilgilendiğimiz Şeylere kısıtlamak suretiyle, çorbayı isteyerek içtiğim sürece, isteyerek koşup isteyerek güldüğüm sürece, bu Şeyleri zgr bir Şekilde yapmaktayım. Bana doğru yaklaşan bir araba olduğunda, yaklaşan bir araba olduğuna özgürce inanırım çünkü neye inanmayı amalıyorsam ona inanıyorum. Bilinçli bir Şekilde bir arabanın bana doğru yönelip geldiğine inanmak için bilinçli bir karar verme ya da irdeleme için zaman harcamış olmasam da, inancı oluşturmak için gereken Şeyi yapmışımdır. İsteyerek inanmaktayım. İnanç tesadüfen gelmemiştir bana.

Bir bağdaşırcı, örneklerimin çoğuna katıldığı halde, iyi bir şakaya gülmekle ilgili örneğimin zgr bir eylem olup olmadığı konusunda çekincelere sahip olabilir. Bir bağdaşırcı iyi bir şakaya gülmenin kontrolsüz bir Şekilde hapşırmak gibi bir Şey olduğunu ileri sürebilir. Ayrıca, bir bağdaşırcı, inançların tıpkı hapşırmak ve glmek gibi oldukları ve onların istenç dışı tepkiler oldukları konusunda ısrar edebilir. Şimdi zihnimdeki gülme durumu çeşidinin ayrıntılarını biraz açıklığa kavuşturalım. Gülme durumunda, zihnimdeki Şey, kontrollü bir gülme türüdür. Bir fıkraya duyarsınız, komik olanı takdir edersiniz ve amaçlı bir Şekilde gülerek tepki verirsiniz. Bu vaka türünü, gerçek bir Şekilde gülüyor olmayı istemediğiniz zaman gelen kasıtsız ve kontrol dışı glmeyle karşılaştırın. Örneğin, bazı insanlar, bir cenaze merasiminde gülmekten kendilerini alamazlar. Bu insanlar, gülmeleri başkalarını alt üst edebileceği için gülüyor olmayı istemezler. Gülme krizi hemen onların üzerine gelir ve onlar kendilerini kontrol edemezler. Komik olan belirli bir Şey dahi bulamayabilirler. Tam da yapmamayı amaçladıkları Şeyi yaparken bulurlar kendilerini. Bir fıkraya glmeyle ilgili örneğimin, bir cenaze merasimindeki mecburi gülmeden ayırt edilmesi gerekir. Saman nezlesi yapan otlarla karşılaşınca hapşırmak, bir cenaze merasiminde gülme gibi istenç dışıdır. Tamamen kontrolsüz olursunuz. Ne yapmayı amalarsanız amalayın, hapşırırken bulursunuz kendinizi. Genellikle, inanma hiç de böyle değildir. Kanıtla ilgili değerlendirmenizi göz önünde bulundurarak, neyi amaçlamış-

sanız onu yapıyorsunuzdur. İyi bir fıkraya gülmenin özgürce olduğuna ve bir önermeye karşı kanısal bir tutumu üstlenmeye benzer olduğuna inanmaktayım.

9. İnanma Niyetinin Nedensel Önemi

Konuyu sonuçlandırmadan önce değinmek istediğim son bir husus daha var. Değineceğim hususu anlamak için, aşağıdaki örneği düşünün:

İnsancıl Topgüllesi Vakası

A (on yaşında), B (sekiz yaşında), ve C (beş yaşında) üç kız kardeş düşünün. Varsayalım ki C, öğleden sonrasını, bloklardan oluşan bir ev yapmakla geçiriyor. Farz edelim ki B, blok evi yıkmak istiyor ve öyle yapmayı amaçlıyor. Ne var ki, B blokları yıkmadan hemen önce, A, kardeşi B'yi aileye ait topgüllesinin içine koyuyor ve onu blokların içine fırlatıyor. B, blok ev istikametinde, havanın içinden iteklendiği için, heyecana kapılıyor ve vahşi bir şekilde gülmektedir. Kendini yapmak istediği şeyi yapar halde bulacağını görmektedir. B, bloklara çarpar ve onları devirir. C, ağlamaya başlar.

Bu örneğin göstermek istediği şey şudur: bir niyet, bir özgür eylem durumunda, doğru nedensel rol türünü icra ediyor olmak zorundadır. Bu örnekte, B blokları devirmeye niyetlenmiştir, fakat onun gerçekleşmesini sağlayan A'nın niyetleridir. B'nin blokları devirme niyeti, blok evin yerle bir olmasıyla son bulan nedensel hikâyenin bir parçası değildir. Bu hususu ifade etmenin bir başka şekli, B'nin blokları yakmaya niyetlendiğini, fakat blokları isteyerek yıkmadığını söylemektir. Bu nedenle, şayet inançlar özgürse, sadece inanmaya niyetlendiğimiz şeylere inandığımız söylenemez. Birinin, ya inanma niyeti dolayısıyla ya da isteyerek inanması gerekir. Sadece, niyetlerimiz yukarıda gösterilen örnekte B'nin niyetlerinin icra ettiği rol türünü icra ediyor demiyorum, onların doğru nedensel rol türünü icra ettiklerini de ileri sürüyorum.

10. Sonuç

Bu nedenle, en sonunda, 'gerekliliğin' 'güç yetirebilmeyi' gerektirmediğini ve kanısal tutumlarımız üzerinde genellikle doğru kontrol türüne sahip olduğumuzu düşünüyorum. Karşıt-İstençlilik Argümanı, ilginç bir paradoks ortaya koyar. Mantıklı gibi gözükken iki öncüle sahiptir, fakat meşru bir şekilde makul gözükmeyen bir sonuca götürür. Bu makalede, her iki öncülün de başlangıçta makul gözüktüğünü kabul ettim, fakat ikisinin de makul dayanaklar üzerine

reddedilebileceğini savundum. Öncül (2)'ye itirazımda, güçlü bağdaştırıcılık-karşıtı sezgilere sahip birisi için çekici gelecek bir görüş sunmuş değilim. Bununla birlikte, birinin öncül (2)'de duraklaması için nedenler sunmuş olduğumu sanmıyorum. Bir bağdaştırıcılık-karşıtının, öncül (2)'yi tartışmasız bir şekilde doğru olarak görmemesi gerekir. Öncül (2)'nin doğruluğu, evrensel sezgiler üzerine değil, çok zor metafizik sorunlara dayanmaktadır. Öncül (1)'e yaptığım itirazların daha az anlaşmazlığa dayandığına inanıyorum. Karşıt-İstençlilik paradoksu karşısında, sezgilere en az ters düşecek konum, bu argümanını sonucunun altında yanlış veya en azından öncüllerinden birinin yanlış olduğunu varsaymaktır. Burada, her iki öncüle karşı nedenler sunmaktayım.⁵⁹

⁵⁹ Çok sayıda insan bu makalede bana mükemmel yorumlar sundu ve hepsine çok müteşekkirim. Theodore Drange, Adam Elga, Richard Feldman, Michael Huemer, Ned Markosian, Michael McKenna, Bruce Russell, David Sosa, ve Matthias Steup makalemle ilgili yazılı yorumlarda bulundular. Bu makaledeki sorunlar hakkında zevkli ve yararlı tartışmalar yaşadım. O tartışmalar için, bana yazılı yorumlar veren herkese ve 2002 Bellingham Summer Philosophy Conference'ına katılan Craig Duncan, Kristin Kuntz, James Lynch, Al Mele ve Heidi Payne'ye teşekkür ederim. Bu fikirlerden bazılarını, 1999 Rutgers Epistemology Conference'ta sunma fırsatına sahip olmaktan dolayı mutluyum.